

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinio darbo katedra

Vitalija Simanovič

Socialinio darbo studijų programa
Magistro darbas

**Vilniaus rajono mokyklos jaunuolių iš disfunkcinių šeimų ateities
vizija**

Darbo vadovė: lekt. V. Gevorgianienė

Vilnius 2007

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY.....	3
ĮVADAS	4
1. Disfunkcinių šeimų charakteristika	5
2. Vaikų iš disfunkcinių šeimų socializacijos ypatumai šeimoje	8
2.1. Socializacijos samprata	8
2.2. Auklėjimas ir bendravimas šeimoje	9
2.3. Šeimoje ugdomas gyvenimo modelis	12
2.4. Suaugusiųjų autoriteto reikšmė	14
3. Mokymasis – kaip būdas siekti gyvenimo tikslų	16
3.1. Bendraamžių grupės įtaka	16
3.2. Mokyklos lankymo ir mokymosi motyvacija	17
4. Tyrimo tikslas ir uždaviniai.....	21
5. Tyrimo metodika.....	22
6. Tyrimo rezultatų aptarimas.....	24
6.1. Respondentų demografiniai rodikliai: lytis, amžius, šeimos sudėtis ir gyvenamoji vieta.....	24
6.2. Santykiai su tėvais.....	25
6.3. Tėvų išsilavinimas ir santykis su darbu.....	28
6.4. Vaiko pinigai.....	30
6.5. Mokslo kokybė ir lankomumas.....	31
6.6. Šeima ir ateitis.....	37
6.7. Gyvenimo prasmė.....	39
IŠVADOS.....	44
Naudota literatūra.....	46
Priedas.....	47

SANTRAUKA

Temos aktualumas, problematiškumas. Pastaruoju metu vis dažniau girdime apie vaikus iš disfunkcinių šeimų, jų poreikius ir jų integraciją į visuomenę. Jiems skiriame vis daugiau dėmesio, pamažu kuriama pagalbos ir integracijos sistema. Vaikų iš disfunkcinių šeimų socialinis apleistumas siejamas su problematišku šeimos gyvenimo būdu, vaiko nepriežiūra, neigiama artimiausios socialinės aplinkos įtaka, tėvų stoka, draugų neigiamas požiūris į juos.

Vaikų iš disfunkcinių šeimų padėtis tiek Lietuvoje, tiek ir visame pasaulyje yra glaudžiai susijusi su socialinės politikos ir socialinės apsaugos sferomis. Tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje pastaraisiais metais vaikų gerovės problemos yra aktyviai diskutuojamos ir analizuojamos, nes pačios skaudžiausios vaikų skurdo ir socialinės atskirties problemos tebėra aktualios.

Darbo tikslas – ištirti disfunkcinių šeimų gyvenimo ypatumus. Panagrinėti vaikų iš disfunkcinių šeimų auklėjimo, bendravimo, mokymosi motyvavimo klausimus, nustatyti lūkesčius savo ateičiai, jų gyvenimo tikslus.

Darbo uždaviniai:

- išanalizuoti literatūrą apie disfunkcines šeimas, jaunuolių iš disfunkcinių šeimų ateities lūkesčius;
- išsiaiškinti ryšį, auklėjimo svarbą tarp tėvų ir vaikų iš disfunkcinių šeimų;
- išsiaiškinti priežastis, kurios iššaukia jaunuolių iš disfunkcinių šeimų mokyklos nelankymą;
- išsiaiškinti bendraamžių įtaką vaikams iš disfunkcinių šeimų.

Darbo objektas – Vilniaus rajono mokyklos jaunuolių iš disfunkcinių šeimų ateities vizija.

Darbo metodai: literatūros, analizė bei anketinė apklausa.

Darbo struktūra: teorinėje darbo dalyje išstudijavusi įvairius literatūros šaltinius, apžvelgiau disfunkcinių šeimų situaciją, jų integracijos į visuomenę aplinkybes ir priežastis.

Praktinėje darbo dalyje analizavau vaikų iš disfunkcinių šeimų dabartį, problemas, lūkesčius, siekius.

SUMMARY

The relevance and the problem of the subject. Nowadays we hear more often about the children from the dysfunctional families, their needs and integration to the society. We pay more and more attention to them and create support and integration system step by step. Social neglect of children from dysfunctional families is related to the problematic way of life of the family, neglect of a child, bad influence of the nearest social environment, lack of parents, viewpoint of their friends to these children.

Position of the children from dysfunctional families in Lithuania and all over the world is closely related to spheres of social policy and social security. The problems of children's wellbeing are discussed and analyzed both in Lithuania and other countries in these latter years, because the problems of children's poverty and social exclusion are relevant.

Aim of the master paper - to examine the peculiarities of life of the dysfunctional families, to look over the points of education, communication, learning motivation of the children from these families, determine expectation for the future, the goals of life.

Objectives of the master paper:

- to analyze literature about dysfunctional families, expectation of youth from such families;
- to ascertain relations, importance of education between parents and children;
- to ascertain reasons, that cause no attendance of a school;
- to ascertain the influence of peers to the children from the dysfunctional families.

Object of the master paper– the vision of future of children from the dysfunctional families in the schools of Vilnius district.

Methods of the master paper: analysis of literature and a dossier poll.

Structure of the master paper: In the theoretical part on the basis of the resources of literature there have been made a survey of the situation of the dysfunctional families, circumstances and problems of their integration to the society.

In the practical part of this paper there have been made an analysis of the life, problems, expectation and objectives of the children from the dysfunctional families.

Asocialios ir rizikos grupės šeimos yra viena skaudžiausių modernios visuomenės problemų. Ekonominių permainų laikais tokios šeimos dažnai tampa įvairių neigiamų reiškinių priežastimi. Vaikai šiose šeimose kenčia labiausiai. Kaip rodo statistika, daugiausia šių šeimų vaikai netenka tėvų globos, tampa smurto, taip pat ir seksualinio, aukomis. Darbą apsunkina asocialių, disfunkcinių šeimų didėjimas. Tokių šeimų yra visuose pasaulio kraštuose, tačiau tarptautinius ekspertus stebina faktas, kad Lietuvoje tokių šeimų didėja gana sparčiai, kad asocialios ir disfunkcinės šeimos, turinčios vaikų, yra remiamos valstybės, nors lėšos atitenka ne vaikams, o šeimų asocialiems poreikiams tenkinti (Kvieskienė G., 2003, p. 91).

Vaikų padėtis tiek Lietuvoje, tiek ir visame pasaulyje, yra glaudžiai susijusi su socialinės politikos ir socialinės apsaugos sferomis. Tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje pastaraisiais metais vaikų gerovės problemos yra aktyviai diskutuojamos ir analizuojamos, nes pačios skaudžiausios vaikų skurdo ir socialinės atskirties problemos tebėra aktualios (Kvieskienė G., 2003, p. 7).

Dabartinio gyvenimo nestabilumas, mažos šeimos pajamos, sudėtinga situacija, nedarbas, didina tėvų nerimą, iššaukia jų neigiamą elgesį, kuris veikia ir vaikus. Disfunkcinėse šeimose vaikai praranda saugumo jausmą, dažnai trūksta reikiamų išteklių tenkinant jų pačius paprasčiausius poreikius. Tokiems vaikams stinga noro mokytis, trūksta socialinių įgūdžių, kurių trūkumas iššaukia kitas problemas.

1. DISFUNKCINIŲ ŠEIMŲ CHARAKTERISTIKA

Kasmet daugėja vadinamųjų socialiai pažeidžiamų, nedarnių šeimų skaičius. Jos tampa pagrindiniu vaikų nepriežiūros rizikos šaltiniu, be to, klostosi ir pačių vaikų negatyvus požiūris į atsakomybę, pareigos dėl savo ateities. Disfunkcinės šeimos visuomenėje yra gana izoliuotos ir iš aplinkos sulaukia mažai pagalbos. Jos nepriimtinos daugumai ir kaltinamos už nesugebėjimą rūpintis savo vaikais, apskritai – už nesugebėjimą tinkamai tvarkyti savo buitį, spręsti gyvenimiškas problemas.

Bajoriūno Z. teigimu, šeima – mūsų visuomenės rūpestis ir viltis. Tai viena intymiausių, pastoviausių, patikimiausių ir veiksmingiausių vaikų ugdymo, tautos identiteto kūrimo ir išsaugojimo, dorovės ir dvasingumo bei kultūros ugdymo grandžių. Ji yra tautos stabilumo, tęstinumo garantas, svarbi taikos ir ramybės kūrėja. Šeima – pirminė visuomenės ląstelė, viena pagrindinių jos struktūros elementų. Pirminė todėl, kad joje visų pirma ugdomi vaikai, formuojamas charakteris, idealai. Auklėjimu sudvasinamas šeimos gyvenimas. Ji neatliktų savo vaidmens bei jai privalomų funkcijų (šeimos funkcija: vaikų gimdymas, vaikų auginimas, tautos papročių tęstinumas it t.t.) nepuoselėdama vertybių (universalios vertybės, nacionalinės vertybės, šeimos gyvenimos vertybės (Bajorūnas Z., 1997, p. 46).

Pagal Kvieskienę G., šeima – svarbus veiksnys, formuojantis vaiko asmenybę. Šeimos vertybių įtaka vaiko elgesiui yra visuotinai patvirtinta. Vaikas neigiamai aplinkos įtakai sugeba atsispirti tik tada, kai gyvenimo pavyzdžius perleidžia per auklėjimo filtrą arba patiria skaudžias gyvenimiškas pamokas. Neauklėjamas vaikas noriai perima palaido lytinio gyvenimo, agresijos ir kt. pavyzdžius (Kvieskienė G., 2003, p. 93).

Kaip teigia Maxwell R., asocialumo pasireiškimo priežastys yra įvairios (apsileidimas, elgetavimas, valkatavimas, prostitutija, alkoholizmas, narkomanija ir kt). Asocialių šeimų daugėjimo priežastys taip pat nevienodos: socialinės, politinės, ekonominės (t. y. didėjantis skurdas, nedarbas, depresija, liga ir kt.). Asocialios šeimos, kaip artimiausia ir įtaigiausia grupė, labai dažnai vaikams formuoja netinkamus elgesio stereotipus (Maxwell R., 2005, p. 91).

Disfunkcinėse šeimose vaikams yra skiriama labai mažai dėmesio ir jais rūpinamasi. Tėvai vaikais nėra suinteresuoti, jiems neįdomu, kas vyksta su vaiku, ar jam blogai ar gerai, kaip jis jaučiasi. Kartais galima daryti išvadas dėl ko yra disfunkcinėse šeimose blogas auklėjimas. Dėl to, kad jų tėvai nejautė meilės iš savo tėvų, todėl ir negali perduoti šio jausmo ir savo vaikams. Gali būti, kad tėvai yra alkoholikai arba jiems atrodo, kad pakankamai gerai auklėja savo vaikus, ir pakankamai dėmesio jiems skiria.

Anot Vaitkevičiaus J., šeima suprantama kaip „mažos žmonių grupės sąjunga, paremta visuomeniniais, ekonominiais ir biologiniais ryšiais bei interesais” (Vaitkevičius J., 1995, p. 185). Toliau autorius išskiria šeimos grupes pagal jų sudėtį: *branduolinė šeima* (kurią sudaro tėvas, mama ir vaikai – tai pilna šeima); *išplėstinė šeima* (kuri jungia trijų ar daugiau kartų narius, susijusius

kraujo ryšiais) ir *nepilna šeima* (kuomet šeimoje trūksta vieno iš sutuoktinių). Kalbėdamas apie šeimos atliekamas funkcijas, Vaitkevičius J. priskiria jaunosios kartos auklėjimą ir socializavimą ir teigia, jog šeima „užima svarbiausią vietą ugdant ir socializuojant asmenybę, kadangi šeima veikia vaiką, o ir kiekvieną narį tiesiogiai visose savo gyvenimo srityse” (Vaitkevičius J., 1995, p. 195). Vaiko socializavimas šeimoje tai ne vien jo emocijų pasaulio plėtojimas, tobulinimas ar valdymas, bet ir pagalba geriau suvokti pasaulį ir save bei gilinti vaiko patirtį.

Lietuvoje kol kas nėra sukurta efektyviai funkcionuojanti sistema asocialių šeimų problemoms spręsti, tad viena iš populiariausių prevencijos priemonių šiai problemai spręsti yra vaikų atskyrimas nuo šeimos (tai yra įkurdinimas laikinos globos institucijose). Atkreiptinas dėmesys ir tą, kad šios problemos mokslinėje literatūroje nėra pakankamai nagrinėjamos.

Bajoriūnas Z. teigia, kad asocialioje šeimoje nėra deramo ryšio tarp šeimos narių, taip pat tarp šeimos ir aplinkos. Tų šeimų tėvai ir vaikai nevertina kultūrinių šalies vertybių ir konfliktuoja su jomis. Jie dažnai nepajėgia pasirūpinti savimi, į pavojų traukia savo ir kitų žmonių gerovę, dažnai ir patys tampa neigiamų žmonių aukomis. (Bajoriūnas Z., 1997, p. 201).

Tėvai disfunkcinių šeimų dažnai būna stipriai išgeriantys, vaikai mato netinkamus tėvų poelgius, atkartoja juos, bendraudami su kitais vaikais, žaisdami. Tada kiti vaikai nenori su jais bendrauti. Galime pastebėti, kad vaikai, augę tokiose šeimose, dažnai žaidžia vieni, tolėliau nuo kitų savo bendraamžių. Tokių vaikų adaptacija tiek ikimokyklinėse, tiek mokykloje yra ypač sunki.

Socialinės rizikos šeimų skaičius yra didesnis mieste, tačiau vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, skaičius yra didesnis kaimo vietovėse. Taip yra dėl to, kad miesto socialinės rizikos šeimos paprastai augina vieną-du vaikus, o kaimo socialinės rizikos šeimos dažniausiai yra daugiavaikės.

Socialinės rizikos šeimų vaikai neretai patiria skurdą, fizinį arba emocinį smurtą, nepriežiūrą, neturi galimybių įgyti visuomenėje priimtų socialinių įgūdžių. Biologinių tėvų apleisti vaikai patiria psichologinių traumų, kurios suformuoja atitinkamą pasaulėžiūrą. Kitaip sakant, socialinės rizikos šeimose nesudaroma fizinė, emocinė ir psichologinė aplinka, reikalinga sveikam ir harmoningam vaiko vystymuisi.

Yra būtina stiprinti šeimos paramos - socialinės ir psichologinės - sistemą, diegti ankstyvosios intervencijos programas. Yra būtinas tėvų švietimas - apie normalų vaiko vystymąsi, teisingus disciplinavimo metodus ir būdus.

Daugelio autorių nuomone, šeima yra pagrindinė socializacijos aplinka, nes vaikas šeimoje, kurioje gimsta ir auga yra ugdomas, todėl turėtų jausti saugus, įgyti pasitikėjimo savimi ir kitais jausmą. Šeimoje vaikui turėtų būti suformuotas požiūris į gyvenimo būdą, etikos normas, išsilavinimo svarbą ir t.t.

Taigi galima sakyti, kad socialinės rizikos šeimose augančių vaikų patiriamos problemos juos įtraukia į uždara ratą, nes vaikas elgesio modelius perima iš aplinkos, o artimiausia jo aplinka - šeima, kurioje jis auga. Tad, jei vaikas neturės galimybių susipažinti su kitais gyvenimo modeliais, pamatyti, jog galima gyventi ir kitaip, tai labai tikėtina, kad jis daugiau ar mažiau atkartos savo tėvų gyvenimo būdą .

2. VAIKŲ IŠ DISFUNKCINIŲ ŠEIMŲ SOCIALIZACIJOS YPATUMAI ŠEIMOJE

2.1. Socializacijos samprata.

Socializacija – ne tik ilgalaikis, bet ir daugkartinis, nuolat pasikartojantis, dinamiškas procesas. Ji padeda individui ne tik įsijungti į visuomenės gyvenimą, bet ir įgyti socialinį statusą, vaidmenis, o kartu socialiai keistis. Socializacijos pagrindu vyksta potencialių kiekvienos asmenybės galimybių ir gebėjimų realizacija. Socializacija yra vienas svarbiausių normalaus visuomenės funkcionavimo, socialinės tvarkos palaikymo bei stabilizavimo veiksnių (Leliūgienė I., 2003, p. 11).

Jaunimas, kaip viena aktyviausių visuomenės grupių, gana jautriai reaguoja į įvairius sociokultūrinius, ekonominius ir politinius pokyčius, vykstančius visuomenėje. Jauno žmogaus socializacija, vykstanti šeimoje, mokykloje bei aplinkoje, kurioje jis praleidžia nemažai laiko, įtakoja jo elgesį bei vertybines orientacijas, o taip pat ir į jo ateities planus.

Socializacija – visuomenės kultūros perteikimas vaikams ir kitiems asmenims, siekiant, kad jie sėkmingai įsilietu į visuomenę. Lėtas ir nuolatinis individualus įprasto visuomenės mąstymo, vertybių, elgsenos perėmimas (Kvieskienė G., 2003, p. 229).

Vaitkevičius Juozas (Vaitkevičius J., 1995, p. 76) taip rašo *apie socializaciją*: ypač aktyvus socializavimo procesas vyksta ankstyvojoje vaikystėje. Ji trunka labai ilgai, [...] vaikas yra visiškai priklausomas nuo jį supančių suaugusių žmonių. Jis visiškai pasiduoda suaugusiųjų valiai. Jam tenka prisitaikyti prie aplinkos, išmokti elgtis taip, kaip elgiasi kiti jį supantys žmonės. Galbūt tokia vaiko būklė ir lemia tai, jog šiame amžiaus tarpsnyje vyksta pats intensyviausias socializavimo procesas: vaikas išmoksta ir perima svarbiausius socialinius įpročius, įgūdžius, kalbą, elgsenos, bendravimo, veiklos būdus, ugdomi bendražmogiškuosius siekius. Tuo metu jis renkasi ir pagrindinius vaidmenis visam būsimam gyvenimui (vyro, moters ir t. t.).

Bendriausiais bruožais socializaciją galėtume apibūdinti kaip visuminę aplinkos įtaką, kuri sudaro sąlygas vaikui dalyvauti visuomenės gyvenime, suvokti jos kultūrą ir atlikti tam tikrus socialinius vaidmenis. Ši sąvoka yra artima ugdymo sąvokai. Socializacija vaikystėje – tai procesas ir rezultatas, kai aktyviomis vaiko pastangomis įsisavinama socialinė patirtis, kurią jis perima aktyviai sąveikaudamas su socialine aplinka, iš pradžių tik ją domėdamasis, vėliau ją stebėdamas, o dar vėliau tiesiogiai sąveikaudamas su ja. Iš pradžių patirtis tik atgaminama, o vėliau interpretuojama ir savitai transformuojama.

Socializacijos procesas, kuris prasideda kūdikystėje ir baigiasi gilioje senatvėje, vadinasi, trunka visą žmogaus gyvenimą. Socializacija paaiškina, kaip žmogus iš biologinės būtybės virsta socialine.

Anot Leliūgienės I. socializacijos esmė ta, kad ji formuoja žmogų, kaip visuomenės, kuriai jis priklauso, narį. Kiekviena visuomenė stengiasi formuoti jai tinkantį žmogų, visuomenės socialinius, kultūrinius, religinius, etinius idealus (Leliūgienė I., 1997, p. 96).

Socializacija yra savęs atskleidimo procesas. Visuomenėje augantis žmogus pamažu įgyja savęs sutapatino jausmą, įvairių savybių, kuriomis skiriasi nuo kitų žmonių, savęs suvokimą ir jausmus apie save. Socializacija kuria ir formuoja individualią asmenybę nuo gimimo iki mirties. Žmonėms ilgiau nei kitoms būtybėms užtrunka priklausomybės periodas; ir būtent kūdikystėje bei vaikystėje vyksta didžiausia ekstensyvi ir intensyvi socializacija. Kiekviena karta ir kiekvienas individas privalo išmokti, kaip socialiai elgtis tam tikroje vietoje ir tam tikru laiku. Sudėtingas žmogaus elgesys turi būti išmoktas socialinėje aplinkoje.

Socializacija gali būti apibūdinama ir kaip socialinis *asmensybės tapimo procesas*, kurio pagrindą sudaro vertybių, normų, nuostatų bei elgesio pavyzdžių, būdingų tai ar kitai visuomenei, socialinei bendrijai ar grupei, perėmimas.

Leliūgienė I. teigia, kad sėkminga socializacija numato žmogaus prisitaikymą prie visuomenės, antra vertus – sugebėjimą šiek tiek išsiskirti iš jos. Tai įprasta vadinti konformizmu. Jeigu asmenybė prisitaiko prie esamos tvarkos ar viešpataujančios nuomonės ir nesugeba išsiskirti iš kitų, ji laikoma socializacijos auka. Jei žmogus neprisitaiko prie visuomenės, taip pat tampa socializacijos auka (Leliūgienė I., 2002, p. 101).

Anot Kvieskienės G. socializacijos proceso nesėkmes gali nulemti:

- 1) auklėjimo klaidos šeimoje;
- 2) atstūmimas ir izoliacija bendraamžių grupėje;
- 3) nesėkmės ir negatyvių vertinimų dominavimas;
- 4) masinės informacijos priemonėse demonstruojamas smurtas ir prievarta;
- 5) asocialios aplinkos įtaka (narkotikai, neformalūs lyderiai, prievarta) (Kvieskienė G., 2003, p. 144).

2.2. Auklėjimas ir bendravimas šeimoje.

Anot Guenard T. suaugusieji, turi prisiimti rimtą atsakomybę už didėjantį smurtą, kuris ir atsiranda dėl jų aplaidumo. Jie bijo būti gėrio misionieriais, nedrįsta iš jauno žmogaus pareikalauti to, ką jis turi geriausia, nes bijo konfliktų, bijo pasirodyti senamadiški. Tėvai prisidengia laisvės principu. Tačiau **geriausias žiaurumo priešnuodis – tikra meilė, dėmesys vaikui, laikas, skirtas jam išklaudyti, pasikalbėti** apie jo atradimus, jo džiaugsmus ir rūpesčius, ribų nustatymus. Vaikui, kuris pasijaučia pripažintas, nebereikia išsiplieksti ir griebtis žiaurumo. Jis nori įsitraukti į visuomenės gyvenimą, suvaidinti joje statytoją, o ne griovėjo vaidmenį“ (Guenard T, 2004, p. 88).

Auklėjimas yra labai sudėtingas procesas. Tobulų žmonių nėra. Kiekvienas kartais pralaimi, kiekvienas kartais pakelia balsą. Svarbiausias tėvų tikslas ne būti tobulais tėvais, visada žinančiais tinkamą atsakymą, bet toliau mokytis ir tobulinti savo gebėjimus padėti vaikams tapti mylinčiais, atsakingais ir savimi pasitikinčiais. Taigi mokytojai, klasių auklėtojai privalo atlikti ne tik pagalbininko, patarėjo, vaikų interesų gynėjo, bet ir tėvų konsultanto vaidmenį.

Anot Aramavičiūtės V. auklėjimas – tai žmogaus socialinis sąmonės ir elgsenos formavimosi pageidaujama linkme skatinimas. Auklėjant formuojami žmogaus santykiai su aplinka, žmonėmis, darbu ir savimi. Taip pat lavinamas protas, jausmai, valia, charakteris (Aramavičiūtė V., 1975, p. 9).

Auklėjimas yra sudėtinga veikla. Auklėjimo reikšmė nuolat pabrėžiama: mums reikia ne tik išmoksintų ir išlavintų žmonių, svarbu, kad tie žmonės būtų dar ir taurios asmenybės. Todėl šiandien auklėjimas bendrame žmogaus ugdymo procese yra ypač aktuali problema. Žmogus turi būti auklėjamas visą gyvenimą, kadangi laikui bėgant jo asmenybė keičiasi.

Mano nuomone, itin neigiamai vaiko elgesį veikia ydingas tėvų gyvenimas: skandalai, alkoholizmas, ištvirkimas, taip pat netinkama vaiko globa arba visiškas jos nebuvimas.

Jei vaikas savo aplinkoje, šeimoje mato alkoholio vartojimą, yra rizika, kad ir jis pradės vartoti alkoholį arba kitas toksines, narkotizuojančias medžiagas. Nes dažniausiai vaikas ima analizuoti suaugusiųjų elgesį, lyginti jų poelgius su ir dažnai atkartoja suaugusiųjų klaidas.

Svarbiausia sąlyga, nulemti auklėjimo darbo sėkmę, šeima, kuri yra kaip tvirtas kolektyvas. Auklėjimo sąlygų įtaką lemia ir paties vaiko požiūris, faktiška jo vieta ir veiklos pobūdis tomis sąlygomis (Aramavičiūtė V. 1975, p. 7).

Sprendžiant įvairius auklėjimo uždavinius, svarbiausią vaidmenį turi auklėjimo veikėjai bei jų vaidmuo, sąlygojamas tinkamų ir netinkamų auklėjimo veiksmų, kuriuos sudaro šeima, gyvenamoji vieta, darbovietė, organizacijos, kariuomenė, valstybė ir pats asmuo.

Kaip teigia Bajorūnas Z. kiekvienas priešingas auklėjimo metodas iškreipia auklėjimo prigimtį ir todėl negali būti vaisingas. Charakteris yra vienybė. Bet šita vienybė nesusideda iš dorybių, kaip mano dauguma dorintojų. Šita vienybė dorybėmis apsireiškia. Auklėti žmogų reiškia ne įdiegti jam tokių ar kitokių dorybių, bet daryti geros įtakos jos asmens centrui (Bajorūnas Z., 1997, p. 48).

Kiekvieno žmogaus asmenybė ir jo „aš“ formuojasi sąveikaujant su kitais žmonėmis. Glaudūs ryšiai su tėvais, ypač ankstyvoje vaikystėje, yra labai svarbūs. Galimybė užmegzti artimus, ilgalaikius ryšius yra be galo svarbi vaiko ateities gerovei. Kasdienė vaiko priežiūra lemia vaiko emocinio prierašumo tėvams susiformavimą. Prierašumas formuojasi, kai suaugęs žmogus yra jautrus fiziologiniams ir psichologiniams vaiko poreikiams ir juos patenkina. Tada vaikas jaučiasi reikalingas ir mylimas. Nesant prierašumo jausmo, vystosi socialinė disfunkcija. Tiek prierašumo

jausmo tėvams nebūvimas, tiek atsiskyrimas nuo tėvų ar tėvų netektis gali būti didelių tolesnių vaiko sunkumų priežastis. Skurdas, tėvų psichopatologija ar kriminalinis elgesys, skyrybos, tarpusavio konfliktai – visa tai yra šeimos veiksniai, susiję su vaikų elgesio sutrikimais. Nestabiliuose, stresą patiriančiuose šeimose pasireiškus tokiai vaiko savybei kaip impulsyvumas, sutrinka vaikų ir tėvų bendravimas.

Didelę įtaką savo vaikams tėvai daro tiesioginiu savo pavyzdžiu, ne save priešindami vaikams, ne pirštu į save rodydami, o su vaikais bendraudami, veiklą šeimoje organizuodami. Ir viena, ir kita tėvams daryti yra vidinis poreikis, teikiąs džiaugsmą ir pasitenkinimą. Tai bendravimo su artimiausiu ir brangiausiu žmogumi džiaugsmas. O kur tokios emocijos, ten pasitaiko ir visiškai priešingų – baimės, netikrumo, nusivylimo, paprasčiausio nepasitenkinimo. Subalansuoti teigiamas ir neigiamas emocijas gali tik pareigą šeimai įsisąmoninę tėvai. Jiems gyvenimas šeimoje – tai veikla ir bendravimas, grindžiamas kategoriniu imperatyvumu – protingos valios principu. Pagal tai, kiek tėvai tokį principą įtvirtina savo elgesiu, galima spręsti apie juos kaip asmenybes.

Norėdami, kad būtų išvengta nepageidaujamų konflikto padarinių, tėvai turi pastoviai domėtis paauglio gyvenimu. Sunkią valandą negalima paauglio palikti vieno su jo problemomis, kurios atrodo jam neišsprendžiamos. Stiprindami jo savarankiškumą, stimuliuodami jo laisvę, tikėdami juo, rodydami asmeninį pavyzdį įvairiose gyvenimo situacijose, mylintys, demokratiški tėvai visada tokius santykius stengsis palaikyti, kad bet kuriuo momentu paauglys galėtų tikėtis jų supratimo, pagalbos ir palaikymo. Vaikas turi žinoti, kad jis gali patikėti tėvams savo pačias slapčiausias paslaptis, kad tėvai gali būti patikimais draugais.

Autorių Kurienės A. ir Pivorienės R.V. teigimu, fizinė, emocinė, seksualinė prievarta, aplaidumas ir nesirūpinimas, gali sukelti žymius fizinės ir psichinės sveikatos sutrikimus, žlugdyti normalų asmenybės vystymąsi. Tai toli gražu ne tik asocialių šeimų reiškinys. Žalojami vaikai nepasitiki savo jėgomis, nejaučia savo vertės, nemyli savęs, jaučiasi esą kitokie – blogesni, negražesni, nesėkmingesni, neverti meilės, neturi draugų ir yra vieniši (Kurienė A., Pivorienė R.V., 2000, p. 11).

Sąvoka „bendravimas“ apima dviejų ar daugiau žmonių tarpusavio suvokimą, keitimąsi informacija, sąveiką ir santykius (Bendravimo psichologija, 2001, p. 304).

Pagal Jacobs D. M., Jacobs G.R., bendrauti mus skatina poreikiai: bendrumo, saugumo, savęs įtvirtinimo, dominavimo, pripažinimo, saviraiškos, meilės ir kt. Kai poreikiai tenkinami, sakome, kad bendravimas sėkmingas, kad geras psichologinis klimatas. Svarbiausi gero psichologinio klimato požymiai: visi bendraujantieji jaučiasi esą svarbūs, aplinkinių priimami, vertinami, palaiko vieni kitus, dalijasi atsakomybe ir kartu sprendžia iškilusias problemas (Jacobs D. M., Jacobs G.R., 2001, p. 132).

Bendravimo taisykles nustato būtent suaugusieji. Vaikai jas vykdo entuziastingai arba paklusdami per prievartą, t. y. mokydamiesi ir tapatindamiesi su jais. Ir kai vaikai pradeda elgtis asocialiai, mokytojai pradeda kaltinti tėvus, tėvai skundžiasi mokytojais, bet niekas rimtai ir neieško išeičių (Bendravimo psichologija, 2001, p. 318).

Tėvai turi išmokti kalbėti su savo vaikais juos išklaudyti ir patarti. Pelnyti jų palankumą. Nebausti vaikų už klaidas, bet išaiškinti, išmokti girti vaikus, laikytis duoto žodžio.

Bendravimo prigimtis išvelgiama žmogaus saviraiškoje, jo sugebėjime perduoti kitiems žmonėms tai, ką galvojame, jaučiame, kokiais matome save ir mus supančią aplinką. Bendraudami žmonės ne tik sąveikauja, bet ir pažįsta vienas kitą. Asmuo, bendraujantis su kitu, siekdamas geriau suprasti pašnekovą ir svarstomą problemą, pats atsiveria, net ir rizikuodamas. Tik esant tokiam atsivėrimui, bendravimas turi prasmę. Blogas bendravimas yra ir nepasitikėjimo savimi bei savikontrolės įgūdžių neturėjimo pasekmė.

Paaugliai labai tiksliai padalija klausimus į sritis: ko klausti tėvų ir ko bendraamžių. Į tėvus dažniausiai kreipiasi patarimo, kaip spręsti problemas, išskylančias įvairiose gyvenimo situacijose. Su bendraamžiais tariasi asmeniniais, konkrečiais klausimais: mada, jaunimo bendravimo formos ir kt.

Neretai paauglių bendravimas draugijose savaip primena bendravimą šeimoje. Tokiais atvejais bendraamžių bendravimas sustiprina tėvų įtaką, o ne prieštarauja jiems. Tėvų įtaka paaugliams tuo stipresnė, kuo daugiau bendravimas pagrįstas atvirumu, abipuse meile, pasitikėjimu.

Anot Jacobs D. M., Jacobs G.R., tėvų įtaka vaikams tuo stipresnė, kuo geresni tarp jų santykiai, kuo daugiau jų bendravimas pagrįstas atvirumu, abipuse meile ir pasitikėjimu. Tada paaugliai nejaučia baimės būti nesuprastais, patiki tėvams savo pačias slapčiausias paslaptis. Todėl tėvai privalo turėti labai turtingą ir išlavintą vertybių sistemą, o svarbiausia – ne tik jas išpažinti, bet jomis gyventi, nes paauglys iš karto pastebės netikrumą (Jacobs D. M., Jacobs G.R., 2001, p. 141).

Suprasdami, kad didžiausią žymę vaiko gyvenime palieka suaugusiojo elgesys, jo jausmai – meilė ar neapykanta, džiaugsmas ar pyktis ir net mąstymas, vidinės nuostatos, kad vaikas bijo pykčio proveržių ir visada stengiasi taip elgtis, kad jų išvengtų, privalome mokytis bendrauti be pykčio arba pyktį išreikšti civilizuotai.

2.3. Šeimoje ugdomas gyvenimo modelis.

Pirmoji aplinka, kurią vaikas ima sąmoningai suvokti, yra jo šeima, o patys pirmieji žmonės, kuriuos vaikas pradeda pažinti yra jo tėvai, todėl augdami vaikai prisitaiko prie juos supančios aplinkos, nejučia perimdami daugelio tėvų manierų, be to jie pradeda elgtis ir mąstyti kaip ir jų tėvai, artimieji žmonės (Miškinis K., 2003, p. 401) .

Leliūgienė I. teigia, kad namai yra pirma bendruomenė, kurią vaikas sutinka. Vaikai iš disfunkcinių namų, taip pat ir iš namų, kuriuose trūksta suaugusio žmogaus priežiūros, dažnai neįgyja problemų sprendimų įgūdžių, kurie padėtų rasti socialiai priimtinus kasdieninių problemų sprendimus. Tėvai dažnai nėra pavyzdys formuojant įgūdžius arba neatpažįsta tinkamo elgesio ir jo nepaskatina. Žymiai dažniau vaikams yra modeliuojamas neadekvatus elgesys arba jis sulaukia neigiamos dėmesio, kas emociškai alkanam vaikui dažnai yra geriau nei apskritai jokio dėmesio. Tėvai tinkamai neprižiūri vaikų, o pagrindinės disciplinavimo priemonės yra prievartinės, baudžiančios ir kraštutinės (Leliūgienė I. 1997, p. 66).

Pagal Campbell R. namų įtaka stipresnė nei bet kuri kita, ji nulemia, koks laimingas, saugus ir pusiausviras, tvirtas bus vaikas, kaip jis bendraus su suaugusiais, su bendraamžiais, su vaikais; ar bus savimi pasitikintis (Campbell R, 1998, p. 15).

Norėję matyti visas šeimas laimingas, pilnas optimizmo, o vaikus augančius savo šeimose. Realybė esti kitokia – palankių socialinių sąlygų neturinčios šeimos apatiškos viskam: nusivylusios, nepasitikinčios savimi ir kitais, dažnai liūdnos, pasyvios, agresyvios.

Pagal Ignatavičienę S. ir Žukauskienę R., tėvai gali jaustis pasimetę dėl nesėkmių auklėjant vaiką ir dėl socialinės izoliacijos, kurią sukelia skurdas, skyrybos ir socialinės paramos trūkumas, todėl jie yra ne taip linkę bendrauti su vaikais ir užimti juo veiklą, kuri skatintų jų pasirengimą mokytis, gebėjimą kontroliuoti emocijas, lavintu kitus socialinius sugebėjimus. Viso to veikiami vaikai, ypač tie, kurie yra įpratę elgtis priešiška, agresyviai, ateina į mokyklą nepasirengę mokyklos keliamiems socialiniams ir akademiniais reikalavimams (Ignatavičienė S., Žukauskienė R., 1999, p. 5-6).

Tėvų grubumas ir nesupratingumas, savo pareigų nevykdymas, tolerancijos stoka gerokai apsunkina vaikų gyvenimą ir sukelia psichologinių sunkumų. Labai opi žiaurių tėvų problema. Vaikai, su kuriais žiauriai elgiamasi, mažiau pasitiki žmonėmis, sunkiau palaiko su jais stabilesnius emocinius ryšius, nors ir jaučia stiprų meilės poreikį. Kai jiems pavyksta nustatyti kokius nors santykius su kitais žmonėmis, mažiausias nusivylimas gali lengvai juos suardyti. Maža to, jeigu vaikas supras, kad tėvai elgiasi netinkamai, jie gali ateityje daryti tokias pačias klaidas kaip darė jų tėvai. Todėl visai nenuostabu, kad dauguma vaikų iš disfunkcinių šeimų yra jautė tėvų abejingumą.

Autoritetingi tėvai paauglių elgesyje vertina tiek savarankiškumą, tiek ir disciplinuosumą. Jie neriboja paauglio teisių, tačiau kartu reikalauja atlikti pareigas. Ką nors drausdami, visada paaiškina, kodėl taip elgiasi. Dėmesingi, suinteresuoti tėvai vaiką nuolat kontroliuoja, bet didesnė dalis asocialių tėvų apie tai pamiršta. Santykiai su vaikais būtinai turi būti darnūs, nes kai formuojasi vaiko asmenybė svarbūs moraliniai bei estetiniai vaizdiniai ir požiūris į svarbius gyvenimo klausimus, klostosi ateities tikslai ir planai.

Niekas negali pasirinkti tėvų. Net jei tai ir būtų įmanoma, jie niekada nebus tokie supratingi, tolerantiški, taktiški, ir dosnūs, kaip tu norėtum.

2.4. Suaugusiųjų autoriteto reikšmė.

„Autoritetas”, kaip teigia Miškinis K. kilęs iš lotyniško žodžio *auctoritas*, kuris reiškia valdžią, įtaką ir visa tai, kas pripažįstama ir kas turi įtakos kitiems. Nurodymai ar patarimai, kuriuos duoda autoritetingas žmogus, nėra įsakymas, bet veikia taip, lyg toks ir būtų. Autoritetas priklauso nuo pačių tėvų. Jis susiformuoja nejučiomis, todėl labai svarbus yra tėvų išprusimas ir išsiauklėjimas, gebėjimas mylėti, ir žinoma kitų žmonių atsiliepiamai apie tėvus. Pasak Miškinio K. tėvų autoritetas pirmiausia priklauso nuo jų pačių. Šeimoje labai svarbus gebėjimas mylėti, pasitikėjimas, mokėjimas derinti darbinės pareigas su rūpinimusi namais ir vaikų auklėjimu (Miškinis K., 2003, p. 398).

Su savo tėvais vaikai bendrauja nuo pat jų gyvenimo pradžios. Todėl tėvų pavyzdys yra pirminis socialinis orientyras, pagal kurį ir orientuojamasi. Tėvų pavyzdžio įtaka pasireiškia tuo, kad pirmieji vaikų išpūdžiai visada yra gana stiprūs, išliekantys visam gyvenimui, todėl ir pirmieji dvasinio bendravimo išpūdžiai, kaip konkreti individo socialinė patirtis, yra labai reikšminga. Būtent pagal tėvų elgesį vaikai kuria ir savo bendravimo stereotipą, todėl jų manieras, įpročiai, charakterio ypatybės yra besąlygiškai perimamos ir kopijuojamos.

Pasak Titarenkos T., tėvai daro milžinišką įtaką savo charakterio, būdo ypatybėmis, išvaizda, žvilgsniu, taip pat interesais, požiūriais į aplinkinius, darbą, pažįstamus. Tėvai savo pavyzdžiu vaiką auklėja kiekvieną savo gyvenimo dieną. Net kai tėvai rengiasi, kalbasi su kitais žmonėmis, juokiasi, tvarkosi, liūdi, skaito laikraštį ar žurnalą – visa tai daro didelę reikšmę vaikui (Titarenka T., 1980, p. 80).

Kuo mažesni vaikai, tuo didesnis tėvų pavyzdžio poveikis jiems, nes vaikai turi jau įgimtą savybę mėgdžioti. Miškinio K. nuomone, vaikai, stebėdami tėvus, visai nejučia kopijuoja jų elgesį ir stengiasi būti papašiais į savo tėvus. Vaikai, sekdami tėvus, juos mėgdžiodami, lavinasi ir auklėjasi. Todėl, kaip teigia autorius, tėvų autoritetas didėja, kai jie užsiima savišvieta, savo kultūriniam akiračiui plėsti ir kai šeimoje vyrauja nuomonė, kad tikrą džiaugsmą ir laimę teikia dvasinės vertybės (Miškinis K., 2003, p. 398).

Kaip teigia autorius Miškinis K., jei tėvai jautrūs ir darbštūs, pareigingi, turi daug interesų, tai jų įtaka vaikams irgi labai didelė. Vaikai tiesiogiai kopijuoja tėvų manieras ir poelgius. Jei vaiko tėvas nepadedamamai virtuvėje, nepadės ir vaikai, jei tėvai neskaito laikraščių, knygų, tada šiais dalykais nesidomės ir vaikai. Todėl labai svarbu rodyti tinkamą pavyzdį vaikui, nes tėvų

atsakomybė už vaiko asmenybės raida yra labai didelė. Ypatingai svarbu, kad šeimoje vyrautų teigiama aplinka, geri tėvų tarpusavio santykiai ir asmeninis pavyzdys (Miškinis K., 2003, p. 399).

Tačiau autoritetas gali būti ir klaidingas. Miškinis K. nurodo tokias jo rūšis:

- **Slopinimo autoritetas.** Kai tėvai šūkauja, grasina, baudžai už kiekvieną mentniekį. Vaikai bijo tokių tėvų ir jų negerbia.
- **Atokumo autoritetas.** Kai tėvai mažai bendrauja su vaikais, tačiau reikalauja ypatingos pagarbos sau.
- **Moralizavimo autoritetas.** Tėvai nuolat lamuoja vaiką pamokymais, moralais, priekaištais. Vaikai stengiasi negirdėti jiems įgirusių pamokymų ar net vengia susitikti su tėvais.
- **Meilės autoritetas.** Tėvai nuolaidžiauja ir pataikauja vaikams, viską jiems atleidžia. Tuo tarpu vaikai negerbia ir neklauso tėvų.
- **Gerumo autoritetas.** Tėvai viską vaikams leidžia, nieko jiems negaili, bijo bet kokių konfliktų su vaikais. Vaikui neprieštaruoja ir vykdo visus jo norus. Taip greitai vaikas pradeda nurodinėti tėvams, reikalauti ko nors. Vaikas ne prašo, bet reikalauja, komanduoja.
- **Papirkinėjimo autoritetas.** Tėvai vaiko prielankumą bando išgyti papirkinėjimu („Jei būsi geras, nupirksiu tau tą ir tą...“). Taip užauga vien savo naudos trokštantis žmogus.

Taigi Miškinio K. nuomone, „jeigu vaikas gerbia tėvus, stengiasi jais sekti, klauso jų nurodymų ir patarimų, vadinasi, tėvai turi autoritetą“. Autoriaus teigimu, tėvų autoritetas priklauso nuo mokėjimo bendrauti su vaikais. Tėvai turi mokėti suprasti vaiko vidinį pasaulį ir palenkti jo širdį į save. Taigi, jei vaikas norės su tėvais bendrauti, jiems pasipasakoti ir prisiglausti, tai galima sakyti, kad tokie tėvai turi autoritetą ir vaiko ugdymas vyksta sėkmingai. (Miškinis K., 2003, p. 407).

Socialinis brendimas yra vaiko rengimasis būti pilnaverčiu ir lygiateisiu suaugusiųjų visuomenės nariu. Jam reikia perprasti suaugusiųjų bendruomenės veiklos, santykių ir elgesio reikalavimus, nes tik supratęs tuos reikalavimus, žmogus tampa subrendęs bendruomenės narys. Kai paauglys supranta, kad jis jau nebe vaikas, tas įsivaizdavimas veiksmingai pasireiškia siekimu būti ir laikyti save suaugusiu. Subrendimo jausmas gali susiformuoti tada, kai santykiuose su suaugusiais paauglys objektyviai nebeužima vaiko padėties, o dirba- mokosi, namuose turi rimtas pareigas, juo pasitiki aplinkiniai, gėrįsi jo savarankiškumu. Bet paaugliui reikalinga parama, žmonės, kurie skatintų jį, žmonės, kuriais jis galėtų sekti, t.y. ieško autoriteto.

3. MOKYMASIS - KAIP BŪDAS SIEKTI GYVENIMO TIKSLŲ

3.1. Bendraamžių grupės įtaka.

Anot Gučo A., bendraamžių grupę sudaro nebūtinai to paties amžiaus žmonės: jų amžius gali skirtis keliais metais. Juos jungia bendra psichologinė – vertybinė orientacija. Paauglių grupės veiklą ir stilių lemia subkultūra, kurioje ta grupė funkcionuoja. Dėl įvairių priežasčių vaikai gali būti įtraukiami į rizikos grupę. Konfliktuojant su aplinkiniais, nuolat jaučiama įtampa. Neretai norėdami atsipalaiduoti, jie pradeda rūkyti, vartoti alkoholį ar net kvaišalus. Ypač stipri bendraamžių grupės įtaka pasireiškia tada, kai vaikas negauna pakankamai dėmesio šeimoje, mokykloje (Gučas A., 1990, p, 203).

Anot Bulotaitės L., suaugę žmonės patys pastato sieną tarp savęs ir vaiko netinkamai reaguodami į vaiko, blogus poelgius (grasina, įsakinėja, gėdina, pamokslauja, moralizuoja, kritikuoja ir pan.). Kiekvienas pedagogas turėtų suvokti – jei vaikas pradeda netinkamai elgtis, pirmiausia reikia išsiaiškinti priežastis, nes dažniausiai netinkamą vaiko elgesį įtakoja problema, kuri yra labai svarbi ir skausminga vaikui (Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N., 1996, p. 36).

Paauglystėje plečiasi interesai, gilinimasis į įvairias tikrovės bei veiklos sritis turtina vaiko pažinimą, lavina mokėjimą ir patikrina jo sugebėjimus, padeda rasti save. Tariamasis vaiko blaškymasis šiuo metu leidžia jam visapusiškai išbandyti savo ketinimus. Jo negali patenkinti vien pamokos, jis ieško ir kitų kelių save realizuoti. Mokyklinės žinios – tik dalis paauglio asmenybės, tik pažintinis sluoksnis ir tai ne pagrindinis. Svarbų asmenybės struktūros komponentą sudaro bendravimas su bendraamžiais.

Anot Šalkauskio S. asocialių grupių draugystė ir ištikimybė retai tvirta ir ilgalaikė. Čia greitai nusistovi griežtos tarpusavio sąveikos taisyklės, kurios privalomos kiekvienam grupės nariui. Tokioje grupėse vyksta atvira ir žiauri kova už būvį. Be to, asociali grupė, labiau negu kitos grupės, kontroliuoja savo narių elgesį ir neleidžia jiems lengvai pasitraukti (Šalkauskis S., 1992 p. 47).

Anot Aramavičiūtės V. paauglystėje ypač svarbus yra bendravimas su vienmečiais, nes santykiai su vienmečiais yra absoliučios lygybės santykiai. Vaikų tarpusavio supratimo pagrindas platus ir įvairialypis. Paauglių bendravimas su draugais - didelė vertybė. Svarbu būti priimtam, pripažintam ir gerbiamam draugų. Draugiškumas. „Draugiškumo kodeksas“ - pagarba, lygybė, ištikimybė, pagalba draugui, sąžiningumas. Ieškoma artimo draugo, t.y. turi sutapti interesai ir abi pusės patenkinti asmeninių santykių pobūdis. Tiesa, kartais paauglių kurių nors savybių išsivystymo skirtumas trukdo draugystei. Suaugesnis gali dominuoti, duoti toną užsiėmimams, pokalbiams. Įdomiausia – kalbėtis! Tokia draugystė pirmą kartą atsiranda paauglystėje (Aramavičiūtė V., 1975, p. 98).

Paaugliai keičiasi informacija, svarsto klasės gyvenimo įvykius, bendraklasių poelgius, savitarpio santykius, dalinasi sumanymais, svajonėmis. Iš čia kyla ir reikalavimai: abipusis atvirumas ir supratimas, jautrumas ir paslaugumas, bendri išgyvenimai, gebėjimas laikyti paslaptį. Rasti tikrą draugą ir būti jam taip pat vieninteliu draugu – kiekvieno paauglio svajonė. Todėl jie pavydžiai žiūri į draugo simpatijas kitiems (ypač jei tas kitas yra skirtingos lyties). Pasitvirtina liaudies išmintis: „Ten kur yra du, trečias nereikalingas“. Paauglystėje tarp jų gali susiklostyti sudėtingi ir įtemti santykiai. Užmegzti draugystės santykius lengva, o kaip juos įtvirtinti. Tam neužtenka simpatijos ir interesų sutapimo, nes paauglys draugui kelia didesnius ir apibrėžtus reikalavimus, o sau – dar ne visus ir ne visada. Kitų trūkumus mato, o savų – ne. Todėl gali kilti susidūrimų, net konfliktų, nesutarimų, santykiai gali netgi nutrūkti. Paauglys yra reiklus ir opus kitam. Draugystė tampa labai emocionali. Noras paveikti kitą žmogų – nauja ir labai svarbi paauglio savybė. Draugystės normų įvaldymas yra svarbiausias vaiko laimėjimas paauglystės amžiuje.

Vaikai iš disfunkcinių šeimų labai dažnai būna išstumti iš draugų rato. Vaikai nenoriai su jais bendrauja. Jie nėra įdomus. Tai įtakoja labai daug veiksnių, kad jie negali gražiai apsirengti, neturi kompiuterių, nemoka jais naudotis, nesugeba bendrauti.

3.2. Mokyklos lankymo ir mokymosi motyvacija

Kaip teigia Butkienė G., Kepalaitė A., paauglystėje mokymasis tampa ne toks reikšmingas, koks buvo pradinėse klasėse. Viskas svarbiausia ir įdomiausia vyksta ne pamokose. Statusas bendraamžių kolektyve daug svarbesnis negu pažymys. Paaugliai skiriasi savo požiūriu į mokymąsi, nuostatomis mokyklos atžvilgiu, mokymosi motyvacija (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 156).

Pradėję lankyti mokyklą, nepalankiose šeimos sąlygose išaugę vaikai, palyginus su jų bendraamžiais, dažnai iš karto atsiduria blogesnėje padėtyje. Šie vaikai ateina į mokyklą neturintys motyvacijos mokytis.

Kepalaitė A., teigia, kad mokytis pirmiausia nuteikia tėvai, suformuodami reikiamas nuostatas. Pirmieji motyvai susiję su pačiu mokymusi, vėliau motyvacijai įtakos turi domėjimasis mokykla, kolektyvo gyvenimu, paskui užmokyklinis gyvenimas, aplinka, gyvenimo, profesijos perspektyvos (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 167) .

Elgsenos modelių vaikas mokosi iš artimiausios aplinkos, kurią pirmiausia sudaro vaiko šeima. Jeigu tėvai girtauja, smurtauja, turi psichologinių, psichinių arba kitokių problemų, tai vaikas patenka į riziką įgyti elgsenos modelius, kurie neatitiks visuomenėje priimtų. Todėl tikėtina, kad jis patirs problemų už šeimos ribų, santykiuose su kitais vaikais, mokykloje, kitur. Taip pat tikėtina, jog mokykloje toks vaikas jausis nepatogiai, o vengdamas nepatogumo, bėgs iš pamokų, nesimokys

ir panašiai. Tokiu būdu vaikas pateks į tam tikrą „užburta ratą“, kuriame dominuoja ne patys teigiamiausi elgsenos modeliai.

Kvieskienės G., teigimu, ypatingas yra mokyklos vaidmuo žmogaus socializacijoje, individui tampant protingai veikiančiu socialiniu objektu. Mokykla įveda individą į sudėtingą, šiandien greitai kintančios informacijos sistemą, į socialinių, ypač dvasinių vertybių pasaulį. Mokykla padeda būsimai asmenybei įgyti vertybinius-orientacinius pagrindus, internalizuoti (įvidinti) artimų, su jo individualiu gyvenimu susijusių, taip pat labiau nutolusių, tačiau nemažiau reikšmingų (su tautos, visuomenės, civilizacijos egzistencija susijusių) socialinių tikslų sistemą. Mokykla moko ir susiorientuoti kintančioje realybėje, socialiniuose ryšiuose, ir išsaugoti bei pagrausinti savo kūrybinį potencialą, išmintingiau elgiantis ir sumaniau sąveikaujant su kitais, t. y. įgyjant saviugdos ir savireguliacijos įgūdžių. Mokykla gali prisidėti skiepydama šeimos tradicijas, priklausymo bendruomenei pajutimą, jų socialinį reikšmingumą ir ypač ugdydama individo tautinį sąmoningumą, kaip prigimtinių žmogaus pilietiškumo ir aktyvumo pagrindą. Mokymuisi reikia pastovios, tvirtos motyvacijos (Kvieskienė G., 2003, p. 208).

Kaip teigia Kišonienė R. mokykla pirmiausia turėtų būti ta vieta, kur vaikas pasijustų vertinamas ir būtų priimamas toks, koks yra, o ne iš kokios šeimos jis ateina. Mokykloje jis turėtų gauti paramą ir supratimą; klasėje kalbėti apie žmonių skirtumus ir bendrumus, parodyti tų skirtumų privalumus, ugdyti bendražmogiškas savybes (Kišonienė R., 1998, p. 58).

Mokyklos nelankymas – savita ir svarbi ne tik pedagoginė, bet ir socialinė problema, su kuria susiduria įvairios valstybės. Tėvų atsakomybės už savo vaikus sumažėjimas, šeimų ekonominės problemos, tradicijų atsisakymas, televizijos autoriteto išaugimas, nepakankama socialinių ir specializuotų prevencijos institucijų veikla, lėšų trūkumas vaikų užimtumo problemoms spręsti skatina nepilnamečius pasirinkti netinkamus elgesio modelius ar nusikalsti.

Kaip teigia Rupšienės L. apie vaikus iš disfunkcinių šeimų mokyklos nelankančiuosius, nuolat pamokas praleidinėjančiuosius, bėgančiuosius iš namų ir pamokų, kurie potencialiai gali nubyrėti iš mokyklos, pažymimi tokie šeimos sandaros, tėvų gyvenimo būdo, jų tarpusavio santykių momentai, kurie, susiklosčius nepalankioms situacijoms, o kartais galintys ir padėti joms kilti, gali tapti papildomais veiksniais, paskatinančiais nepilnamečių mesti mokyklą. Minėtini tokie veiksniai:

- Žemiausio socialinio sluoksnio ir labai mažų pajamų šeimos;
- Tėvai dažnai nekvalifikuoti ar mažai kvalifikuoti darbininkai;
- Tėvas (arba vienas iš tėvų) ilgus laiko tarpus nebūna namuose arba nedirba;
- Motinos nedirba, nesugeba susirasti darbo ar didesnę laiko dalį dirba mažai apmokamus, nekvalifikuotus darbus;
- Vaikų skaičius šeimoje didesnis už vidutinį, būdingą tos apylinkės šeimoms (Rupšienės L., 2000, p. 153) .

Visiškai aišku, kad išvardytos, taip pat nepaminėtos sąlygos bei jų deriniai neskatina palankumą mokyklai, mokymuisi, todėl disfunkcinių šeimų vaikai dažniau nepatenkinti savo buvimu mokykloje. Jie kaip moksleiviai nesulaukia nuolatinio pritarimo ir palaikymo namuose. Jie nesulaukia tokio dėmesio kaip vaikai iš šeimų, kur knygos ir mokymasis vertinami ir savaime susieti su šeimos pragyvenimu, kur rūpinamasi vaikų maitinimu, apranga, tinkamu mokymusi. Be to, nelankančiųjų patirties branda visuomet ribota, nes jų tėvų užsiėmimai mažai intelektualūs, jie mažiau turi galimybių kartu su savo tėvais keliauti, lankyti jiems įdomias vietas ir pan.

Pagal Dereškevičių P., Rimkevičienę V., Targamadžę V., tarp mokyklos nelankymo priežasčių dažniausiai minimas nenoras mokytis ir įvairios jo atmainos, kurias pateikiame suskirstę į tokias grupes: sąlygos namuose; santykiai su bendraamžiais; Santykiai su mokytojais (Dereškevičius P., Rimkevičienė V., Targamadžė V., 2000, p. 89).

Dauguma tėvų suvokia geros gyvenimo pradžios svarbą ir nori, kad vaikai gerai gyventų, bet, patys nedalyvaudami mokyklos gyvenime, vaikų elgesį aiškina remdamiesi savo mokymosi patirtimi. Kiti tėvai atvirai pasisako prieš švietimą ir teigia, jog „dabar iš mokslų nepragyvensi“. Tačiau, kaip sako klasių vadovai ir direktorių pavaduotojai, nelankančiųjų ir dažnai praleidinėjančiųjų pamokas tėvai daug rečiau lankosi mokyklose ir mažiau bendrauja su mokytojais bei mokyklos vadovybe, o tai irgi tampa padidėjusios rizikos veiksniu nelankyti mokyklos.

Mokyklose su vaikais iš disfunkcinių šeimų pagal savo kompetenciją dirba atitinkami specialistai – socialinis darbuotojas, socialinis pedagogas, psichologas, galų gale klasės auklėtojas. Tačiau čia vėlgi susiduriama su tomis pačiomis problemomis – pernelyg dideli darbuotojų darbo krūviai, neretai nepakankama darbuotojų kvalifikacija, nepakankamas jų aprūpinimas darbo priemonėmis. Be paminėtų priežasčių, šių darbuotojų darbo veiksmingumą lemia ir tokie jų asmenybės bruožai kaip iniciatyvumas, kūrybiškumas, geranoriškumas ir pan.

Autorių Ignatavičienės S., Žukauskienės R., nuomone, kitas veiksnys, sunkinantys vaikų iš asocialių šeimų mokymąsi, yra tas, kad jie, pradėję lankyti mokyklą, negauna reikiamo skatinimo savo šeimoje už gerą elgesį ir sėkmę mokykloje. Dažnai taip yra dėl to, kad ir jų tėvai savo laiku mokykloje mokėsi blogai, arba kad tėvams dažnai buvo priekaištaujama dėl blogo vyresniųjų vaikų elgesio. Taigi paaiškėja, kad tėvų požiūris į vaiko mokymąsi nesiderina su tuo, ko iš vaiko tikisi mokykla, kokius reikalavimus ji pateikia. Tos darnos stoka daro įtaką vaiko gebėjimui gerai mokytis (Ignatavičienė S., Žukauskienė R., 1999, p. 7).

Jau ketveri metai Švietimo ir mokslo ministerija kartu su „Lietuvos Telekomu“ inicijuoja akciją „Mokyklon? Pakeliui!“ ir kviečia prisidėti prie nelankančių vaikų gražinimą į mokyklas. Pastebėjus mokyklinio amžiaus vaikus pamokų metu ne mokykloje galima apie tai prašoma pranešti nemokamu telefonu 8 800 10118.

Siekiant mažinti nelankančių mokyklos moksleivių skaičių, veikia ir policijos padaliniai, taip pat Vaikų teisių apsaugos tarnybos, savivaldybių ir seniūnijų socialiniai darbuotojai.

Nuo 2000m. socialiai remtini vaikai maitinami nemokamai. Tai paskatino grįžti į mokyklas vaikus, kurie mokyklos nelankė dėl įvairių socialinių priežasčių. Taip pat sukurtas moksleivio krepšelis – ekonominė priemonė, skatinančią mokyklą turėti kuo daugiau vaikų, tiksliai tvarkyti jų apskaitą, nes kiekvienas moksleivis – papildomos nustatyto dydžio lėšos.

Nuo 2000m. įgyvendinama Geltonųjų autobusų programa. Važinėjant jais moksleiviai mažiau sugaišta laiko, geriau lanko mokyklą.

Taigi, viską apibendrinant galima daryti išvadas, kad vaiko noras lankyti mokyklą ir gerai mokytis priklauso ne tik nuo jo paties, bet daugiau nuo jo supančios aplinkos – namų, mokyklos psichologinės atmosferos. Jo socializacijai didelę įtaką turi santykiai su šeima, draugais, mokytojais, vaiko gabumai, auklėjimas, jo namų materialinė padėtis – visa tai, kas nuolat jį supa. Esant negatyviems reiškiniams jo gyvenime, turime jam padėti suprasti ir rasti kelią į viltį, šviesą ir norą rytoj gyventi geriau.

Norint vaikui padėti išspręsti mokymosi motyvaciją silpninančias priežastis ir jo dvasinės būklės problemas – turime būti pasiryžę jį išklausti, nuoširdžiai juo domėtis, bet kur ir bet kuriuo laiku suteikti pagalbą, kurios reikia nusivylusiam žmogui. Juk gyvenimas yra toks, koks yra ir nereikia kaltinti nei mokytojų, nei mokyklos, nei šeimos dėl vaiko nesėkmių moksle, nenoro mokytis. Svarbiausia – suvokti, kad mes visi jau šiandien vaikui galime būti šiek tiek geresni, nuoširdesni, supratingesni negu vakar.

4. TYRIMO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

Šiuo savo tyrimu mes ir mėginame pažvelgti į disfunkcinių šeimų gyvenimo ypatumus. Panagrinėti vaikų iš disfunkcinių šeimų auklėjimo, bendravimo, mokymosi motyvavimo klausimus, nustatyti lūkesčius savo ateičiai, jų gyvenimo tikslus. Aktualu žinoti apie norus, lūkesčius, svajones, ateitį vaikų iš disfunkcinių šeimų. Taigi, ***pagrindinis tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kaip vaikai iš disfunkcinių šeimų įsivaizduoja savo ateitį, su kuo nori ją susieti, kokie jų ateities planai.***

Siekdami šio tikslo kėlėme sau tokius **uždavinius**:

- išanalizuoti literatūrą apie disfunkcines šeimas, jaunuolių iš disfunkcinių šeimų ateities lūkesčius;
- išsiaiškinti ryšį, auklėjimo svarbą tarp tėvų ir vaikų iš disfunkcinių šeimų;
- išsiaiškinti priežastis, kurios iššaukia jaunuolių iš disfunkcinių šeimų mokyklos nelankymo;
- išsiaiškinti bendraamžių įtaką vaikams iš disfunkcinių šeimų.

Probleminis klausimas: ar vaikai iš disfunkcinių šeimų sieks geresnio gyvenimo negu jų tėvai, ar supras, kad mokslo siekimas tai tarsi „bilietas“ į šviesų ateities rytojų, ar supras, kad nesaikingas alkoholio, tabako ir t.t. vartojimas – degradacija, iš kurios liūno ne taip lengva išsikapstyti.

5. TYRIMO METODIKA

Respondentai ir apklausos sąlygos.

Tyrimų laikas ir vieta:

Tyrimas buvo vykdomas nuo 2006 metų gruodžio mėnesio iki 2007 metų balandžio mėnesio. Juose dalyvavo Vilniaus rajono mokyklų moksleiviai iš disfunkcinių šeimų.

Respondentų skaičius:

Tyrimo dalyvavo 92 moksleiviai gyvenantys disfunkcinėse šeimose.

Tyrimo metodai:

Anketinė apklausa, turinti uždarus ir atvirus klausimus. Į kai kuriuos klausimus (5, 17, 25, 27) buvo sudaryta galimybė rinktis iš kelių atsakymo variantų arba naudojamas teiginys „kita“.

Anketą sudaro 28 klausimai (22 – uždari, 6 – atviri).

1 – 4 klausimai yra skirti surinkti informaciją apie respondentų lytį, amžių, šeimos sudėtį ir gyvenamąją vietą.

5 – 8 yra skirti išsiaiškinti, kokie yra respondentų santykiai, bendravimas, konfliktai su tėvais.

9 – 10 klausimai apžvelgia respondentų šeimos narių darbą, išsilavinimą.

11 – 13 klausimai skirti išsiaiškinti respondentų kišenpinigius, biudžetą.

14 – 17 klausimai skirti išsiaiškinti kokiose mokyklose ir klasėse respondentai mokosi ir apie mokyklos lankymą.

18 klausimas skirtas išsiaiškinti, kokie mokinių santykiai su mokytojais.

19 – 21 siekėme sužinoti ar respondentai nori gauti vidurinę išsilavinimą, ar mokykloje gaunamos žinios yra reikalingos, ką respondentai ruošiasi veikti baigę mokyklą.

22 – 23 yra skirti sužinoti ar respondentai planuoja ateityje sukurti šeimas, turėti vaikų.

24 – 26 norėjome sužinoti, ar respondentai yra kada nors susimąstę apie savo gyvenimo prasmę, tikslą, kas dabar jiems svarbiausia, kokia yra jų svajonių, ateities profesija.

27 – 28 yra skirti išsiaiškinti, ko trūksta respondentams, kad išsipildytų visos jų svajonės, ko labiausiai norėtų gyvenime pasiekti.

Tyrimo eiga:

Tyrimas buvo atliekamas Vilniaus rajono mokyklose: Nemenčinės Konstanto Parčevskio gimnazijoje, Eitminiškių vidurinėje mokykloje, Bezdonių vidurinėje mokykloje, Sužionių pagrindinėje mokykloje, Visalaukės pagrindinėje mokykloje.

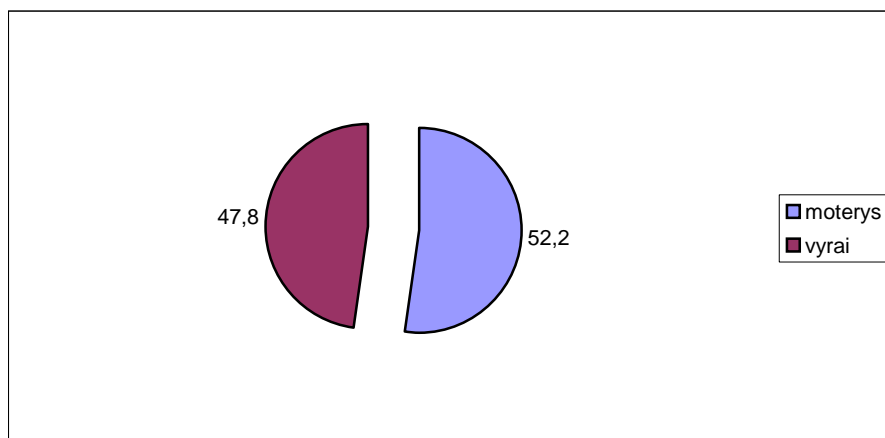
Duomenų apdorojimas:

Tyrimo duomenys buvo apdoroti, naudojant statistinių duomenų paketą SPSS (Statistical Package for Social Science), programinės įrangos 12.0 versija. Taikyti dažnių lentelių, porinių dažnių bei χ^2 metodai. Skaičiuoti atsakymai į atskirus anketos klausimus. Sunkiau buvo apdoroti atsakymus į atvirus klausimus. Atviri žodiniai atsakymai buvo gana įvairūs. Siūlymų ir pageidavimų dažniai pateikti procentais.

6. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

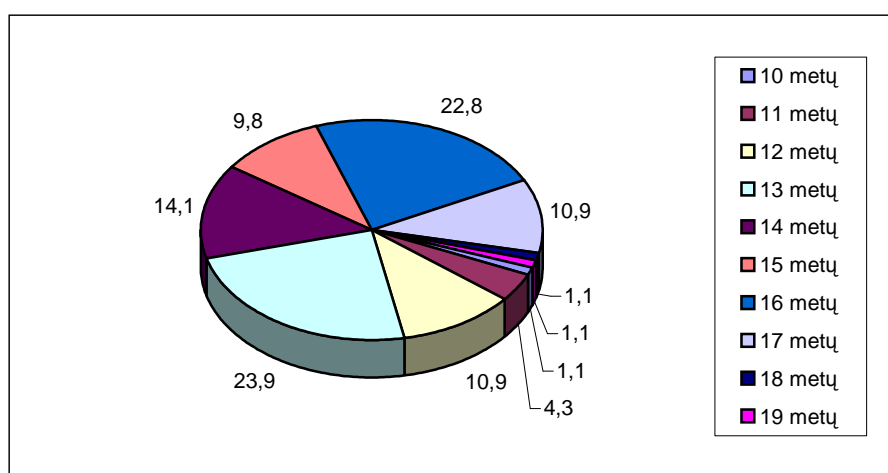
6.1. Respondentų demografiniai rodikliai: lytis, amžius, šeimos sudėtis ir gyvenamoji vieta.

Lytis. Trumpai apžvelgiami demografiniai respondentų rodikliai. Iš 95 išdalintų anketų, sugrįžo 92. Respondentų tarpe dalyvavo 52,2% moterų ir 47,8% vyrų.



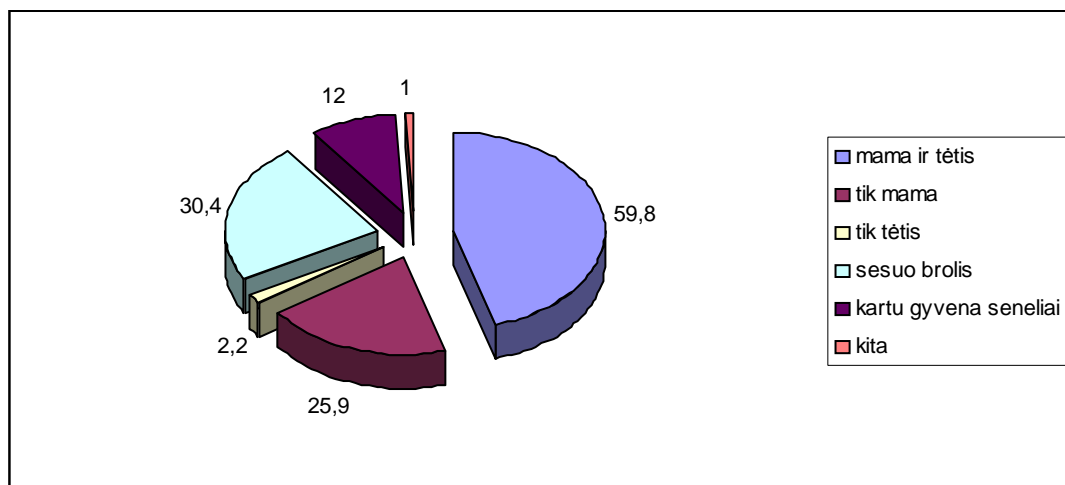
1. pav. Lytis (%)

Amžius. Apklaustųjų respondentų amžius svyravo nuo 10 metų iki 19 metų. Kaip galime pastebėti, kad daugiausiai jaunuolių, gyvenančių disfunkciniuose šeimose yra trylikamečiai (23,9%). Antroje vietoje yra šešiolikamečiai (22,8%). Trečioje – keturiolikamečiai (14,1%).



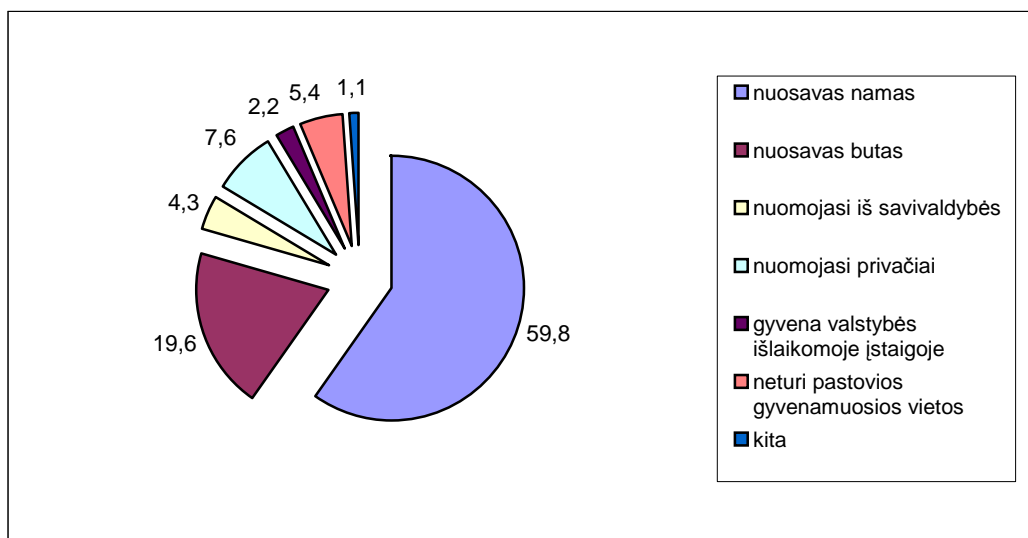
2. pav. Amžius (%)

Šeimos sudėtis. Iš tyrimo anketų rezultatų matome, kad daugelis respondentų gyvena pilnose šeimose, t.y. turi tėtį ir mamą (59,8%), kad 17,4% šeimų yra daugiavaikės. Šio tyrimo rezultato optimaliai įvertinti negalime, nes 40,2% į šį klausimą neatsakė.



3. pav. Šeimos sudėtis (%)

Būstas. Anketas pildžiusieji jaunuoliai gyvena kaime. Tai mes teigti galime drąsiai, nes tyrimo anketos parodė, kad 59,8% šeimų gyvena nuosavame name. Nerimą kelia ir tai, kad net 5,4% neturi pastovios gyvenamosios vietos. Iš to galime manyti, kad būtent šie vaikai turi mažiausią mokymosi motyvaciją, nes nėra patenkintas svarbiausias socialinis poreikis – neturi namų.

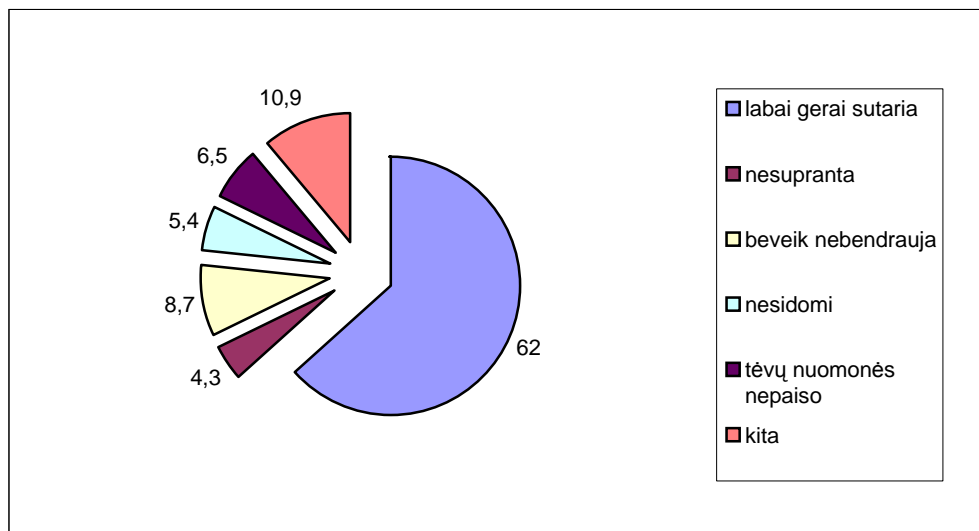


4. pav. Būstas (%)

6.2. Santykiai su tėvais.

Santykiai su tėvais. Tyrimo anketų rezultatai šiuo klausimu sukėlė didelę nuostabą, kad net ir disfunkcinėse šeimose, kur patenkinami ne visi socialiniai poreikiai, kur vaikai tikrai nėra lėpinami gyvenimo, visgi net 62,0% respondentų nurodė, kad santykiai šeimoje yra labai geri. Iš to

galime spręsti, kad vaikams iš disfunkcinių šeimų yra gerai taip, kaip yra. 2,2% respondentų į šį klausimą neatsakė.



5. pav. Santykiai su tėvais (%)

Iš tyrimo anketų suvestinės matome, kad tiek pilnoje, tiek nepilnoje šeimoje santykiai su tėvais yra pakankamai geri. Tačiau nemažai procentų rodo, kad visgi santykiai šeimoje yra pašliję: 8,1% respondentų tėvai nesupranta, 16,2% respondentų beveik nebendrauja su šeimos nariais, 8,3% respondentų teigia, kad vyriškos giminės atstovais - tėvai domisi rečiau negu moteriškos giminės. Nemažas procentas pažymėjo atsakymą į šį klausimą „kita“, tačiau nepažymėjo priežasčių.

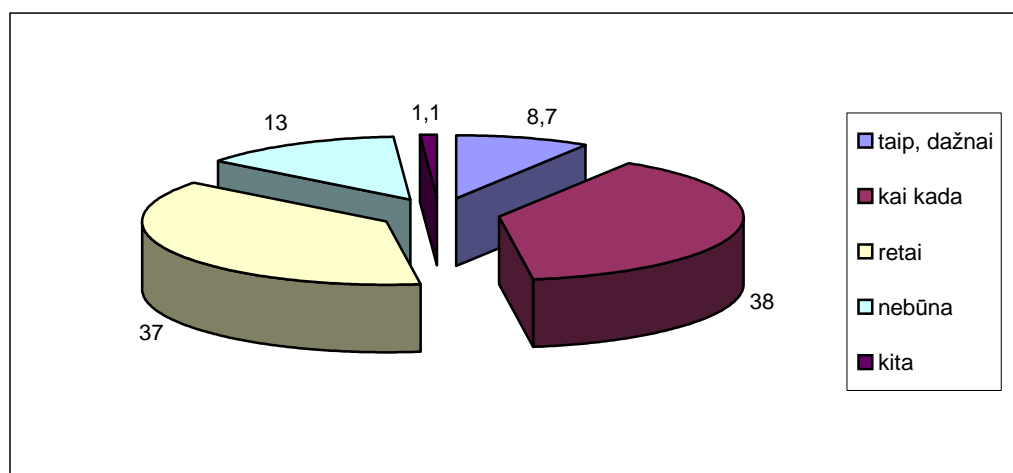
1. lentelė

Santykiai su tėvais

	labai gerai sutaria	tėvai nesupranta	beveik nebendrauja su tėvais	tėvai nesidomi	tėvų nuomonės nepaiso	kita
vyrų	68,8%	2,1%	10,4%	8,3%	4,2%	6,3%
moterų	57,1%	7,1%	7,1%	2,4%	9,5%	16,7%
pilna šeima	71,7%	1,9%	3,8%	5,7%	9,4%	7,5%
nepilna šeima	51,4%	8,1%	16,2%	5,4%	2,7%	16,2%

Barniai ir konfliktai šeimoje. Dirbdama Vilniaus rajono mokykloje, kasdien dirbu, bendrauju su disfunkcinėmis šeimomis ir vaikais augančiais šiose šeimose. Tad drįstu teigti, kad į šį anketos klausimą daugelis respondentų atsakė nenuoširdžiai. Net 38,0% jaunuolių teigė, kad jų

šeimose konfliktai kyla kai kada, o 37,0% - retai. Tuo patikėti yra gana sunku, nes tai yra vienas iš mano darbo tikslų. 2,2% respondentų neatsakė į šį klausimą neatsakė.



6. pav. **Barniai ir konfliktai šeimoje (%)**

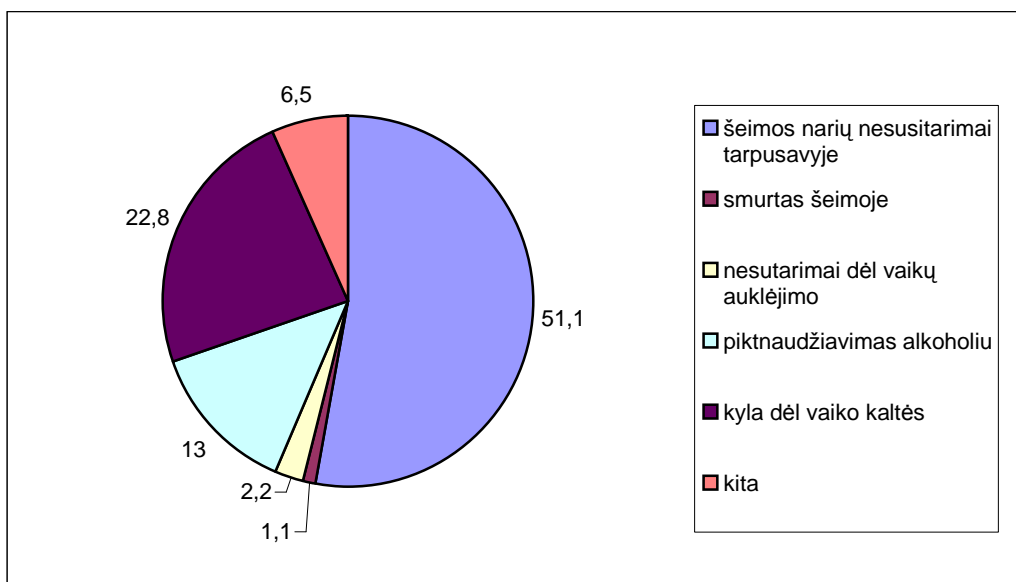
Gavę tyrimo anketų atsakymus, kad aiškiau būtų matyti rezultatai, respondentų amžius tarpinius suskirsčiau į tris amžiaus grupes. Didesnis procentas respondentų, aiškiau išvelgia barnius ir konfliktus šeimoje – 16 - 19 metų amžiaus respondentai. 10 – 12 metų amžiaus respondentai konfliktų šeimoje išvelgia retai.

2. lentelė

Barniai ir konfliktai šeimoje

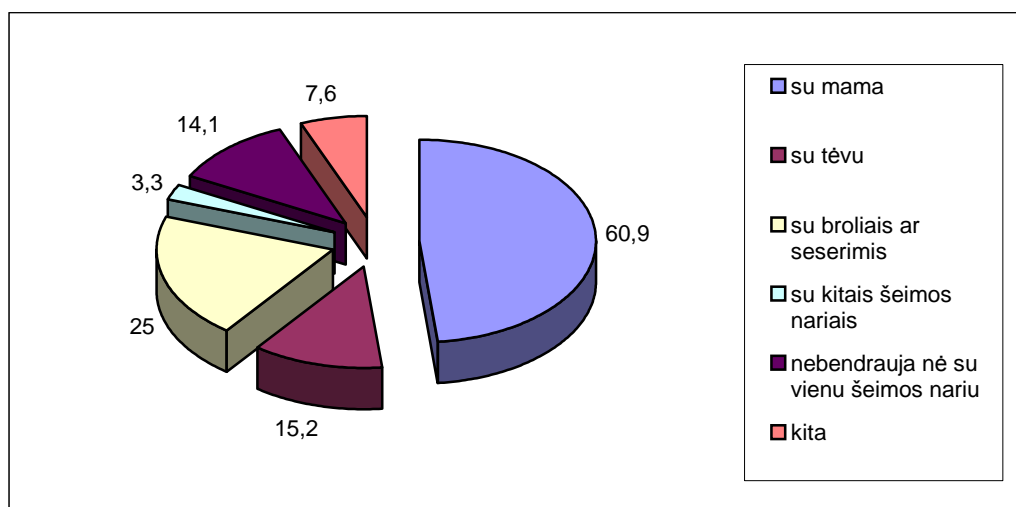
	taip, dažnai	kai kada	retai	nebūna	kita
10-12 amžius	13,3 %	20,0 %	40,0 %	26,7 %	0 %
13-15 amžius	11,4 %	50,0 %	27,3 %	9,1 %	2,3 %
16-19 amžius	3,2 %	32,3 %	51,6 %	12,9 %	0 %

Konfliktų priežastys. Išanalizavus gautus duomenis, užduotame 7 klausime paaiškėjo, kad visgi dėl alkoholio vartojimo 13% respondentų patiria barnius ir konfliktus namuose. Remiantis prieš tai esančio klausimo duomenimis, galime aiškiai matyti, kad net 51,1% konfliktai visgi vyksta dėl šeimos narių nesutarimų tarpusavyje. Blogiausia yra tai, kad net mažiausi vaikai tai aiškiai pastebi ir jaučia. 22,8% respondentų dėl šeimoje kylančių konfliktų kaltina patys save. 3,3% respondentų į šį klausimą neatsakė. Nemažą procentą 13% konfliktų šeimoje sudaro suaugusiųjų piktnaudžiavimas alkoholiu.



7. pav. **Konfliktų priežastys (%)**

Bendravimas šeimoje. Uždavus 8 klausimą, su kuriuo iš šėimos narių bendraujate daugiausiai, atsakymai buvo tokie, kad, 60,9% respondentų bendrauja daugiausiai su mama, 25,0% su broliais ir seserimis, ir tik 15,2% su tėvu. Iš to galime daryti išvadas, kad ryšys šeimoje yra gana silpnas.

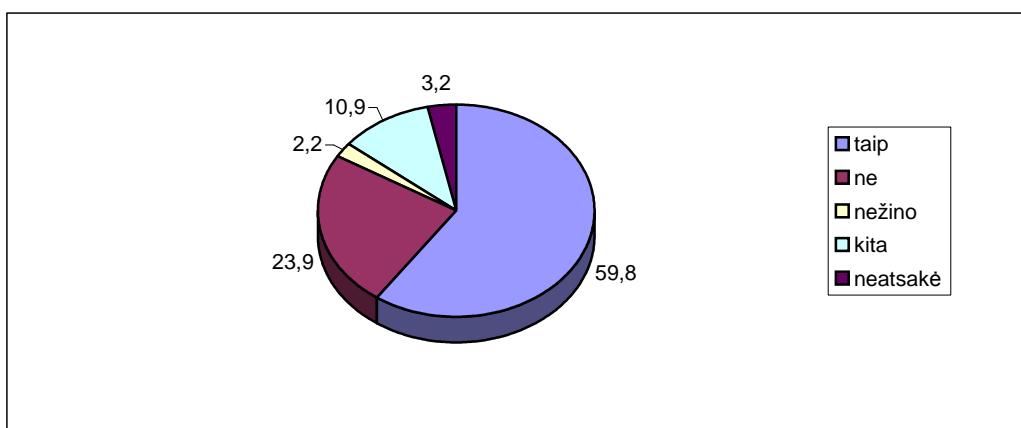


8. pav. **Bendravimas šeimoje (%)**

6.3. Tėvų išsilavinimas ir santykis su darbu.

Santykis su darbu. Iš gautų atsakymų galime daryti išvadas, kad respondentai ne visai suvokia darbo paskirties ir svarbos. Iš situacijos disfunkcinėse šėimose mes žinome, kad tik vienetai tėvų yra dirbantys, bet vis tiek sulaukėme net 59,8% atsakymų, kad tėvai yra dirbantys. Negalime

teigti dėl kokios priežasties taip buvo atsakyta: ar dėl to, kad vaikai gėdijasi, ar dėl to, kad jie nežino.



9. pav. Santykis su darbu (%)

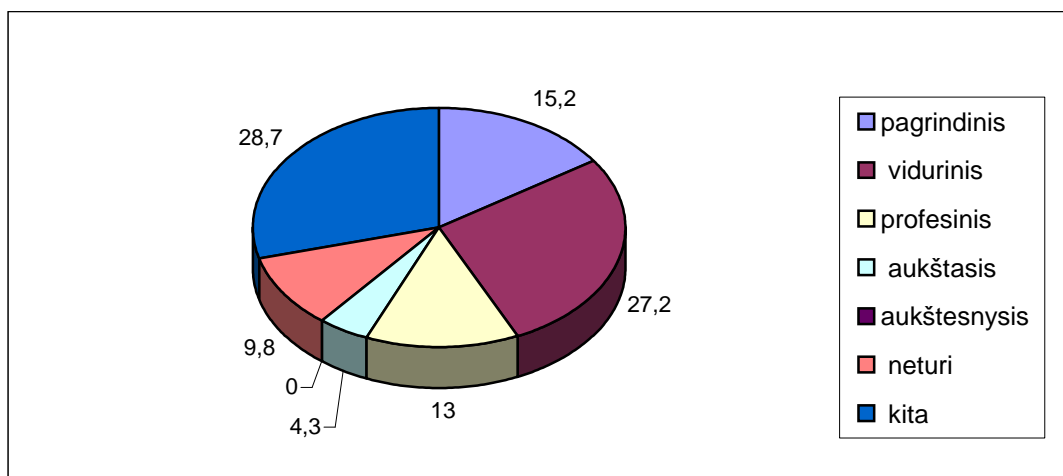
Iš pateiktos lentelės suvestų rezultatų matome, kad didesnis procentas (67,%) respondentų atsakė, kad bent vienas iš šeimos narių yra dirbantys.

3. lentelė

Santykis su darbu

	taip	ne	nežinau	kita
vyrų	67,4 %	19,6 %	2,2 %	10,9 %
moterų	55,8 %	30,2 %	2,3 %	11,6 %

Tėvų išsilavinimas. Išanalizavus ir apibendrinus 10 klausimo gautus atsakymų duomenis, matyti, kad didesnė respondentų dalis tėvai turi įgyja vidurinį išsilavinimą (27,2%), 28,7% respondentų pasirinko atsakymą „kita“, paaiškino tai taip, kad jiems nesvarbus ir neįdomus tėvų išsilavinimas. Sunku pasakyti ar respondentų atsakymai yra tikslūs, nes kyla abejonių, ar jie tiksliai žino kokį išsilavinimą įgyja tėvai. 15,2 % respondentų atsakė, kad jų tėvai turi pagrindinį išsilavinimą. Nemažą procentą 9,8% , sudaro respondentų atsakymai, kad tėvai neturi išsilavinimo. Tarp apklaustųjų respondentų nebuvo nei vieno, kuriuo tėvai turėtų aukštesnį išsilavinimą.

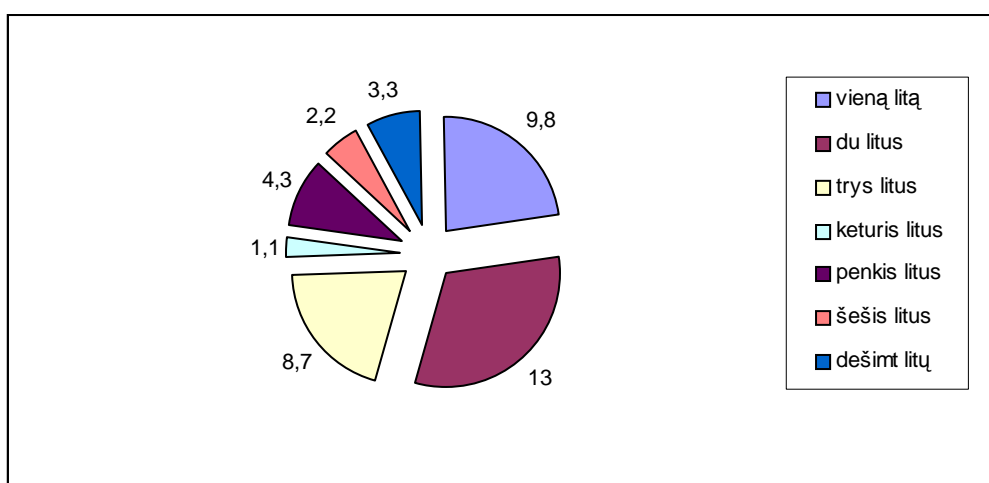


10. pav. Tėvų išsilavinimas. (%)

6.4. Vaiko pinigai.

Dienpinigiai. Iš apdoroto tyrimo anketos atsakymų matome, kad 13,0% respondentų kasdieną gauna po du litus. O 9,8% gauna tik vieną litą. Į klausimą atsakė 42,4%, neatsakė 57,6%. Nemažas procentas respondentų 3,3% atsakė, kad gauna po 10 litų dienpinigių. Statistiškai išėjo vidurkis, kad vaikai vidutiniškai gauna 3,15Lt dienpinigių.

13% atsakė, kad: nežino, dėl ko negauna dienpinigių, arba tėvai neturi iš kur duoti, arba dėl to, kad nepadedą tėvams, šeimoje sunki finansinė padėtis, jeigu neklauso tėvų, nes jų nereikia, kai būna negerai. 87,0% į šį klausimą iš viso neatsakė.



11. pav. Dienpinigiai (%)

Išanalizavę tyrimo rezultatus, pastebime, kad respondentai, gyvenantys pilnoje šeimoje gauna didesnius dienpinigius negu vaikai iš nepilnų šeimų. Kaip matome pateiktoje 4 lentelėje, po du litus gauna daugiau respondentai iš pilnų šeimų 45,8%, negu iš nepilnų 6,7%. Kaip bebūtų

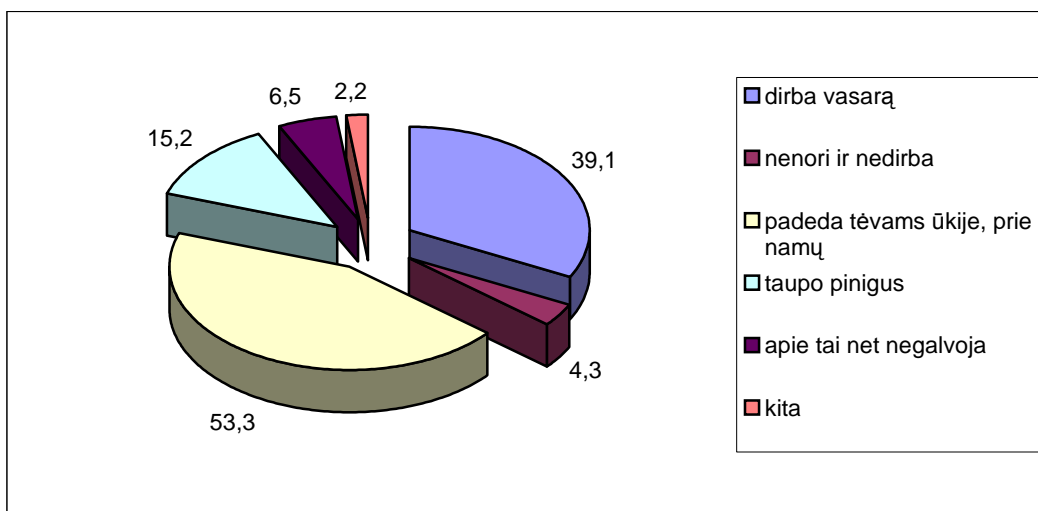
įdomu, kad respondentai iš nepilnų šeimų, gauna po šešis litus dienpinigių (13,3%), o atsakiusieji respondentai iš pilnų šeimų, tokių pinigų negauna (0%).

4. lantelė

Dienpinigiai

	1 lt.	2 lt.	3 lt.	4 lt.	5 lt.	6 lt.	10 lt.
pilna šeima	20,8 %	45,8 %	16,7 %	0 %	8,3 %	0 %	8,3 %
nepilna šeima	26,7 %	6,7 %	26,7 %	6,7 %	13,3 %	13,3 %	6,7 %

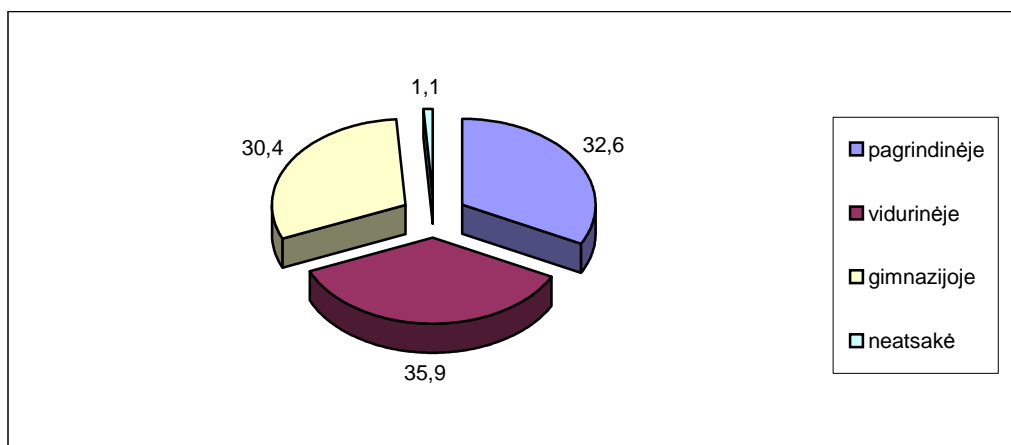
Šeimos biudžetas. Apdorojus 13 klausimo atsakymus, matome, kad daugelis šeimų gyvena ūkiškai, nes 53,3% jaunuolių padeda tėvams nudirbti ūkio darbus, o 39,1% ieško galimybių padirbėti per vasarą. Nemažas procentas respondentų 15,2% taupo pinigus. Tik 6,5% atsakiusiujų apie savo biudžetą ateičiai ir dabarčiai nieko negalvoja.



12. pav. Šeimos biudžetas (%)

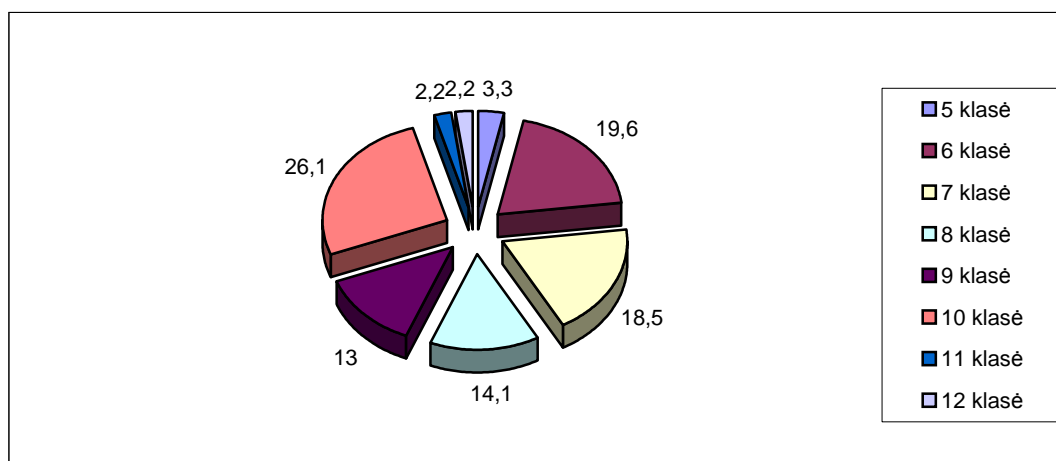
6.5.Mokslo kokybė ir lankomumas.

Mokykla. Apdorojus gautus duomenis, matome, kad 35,9% respondentų mokosi vidurinėje mokykloje, 32,6% pagrindinėje. Įdomus buvo ir toks faktas, kad 1,1% respondentų neatsakė kokioje mokykloje mokosi. Galime spėti, arba respondentai nesuprato klausimo, arba nenorėjo atsakyti.



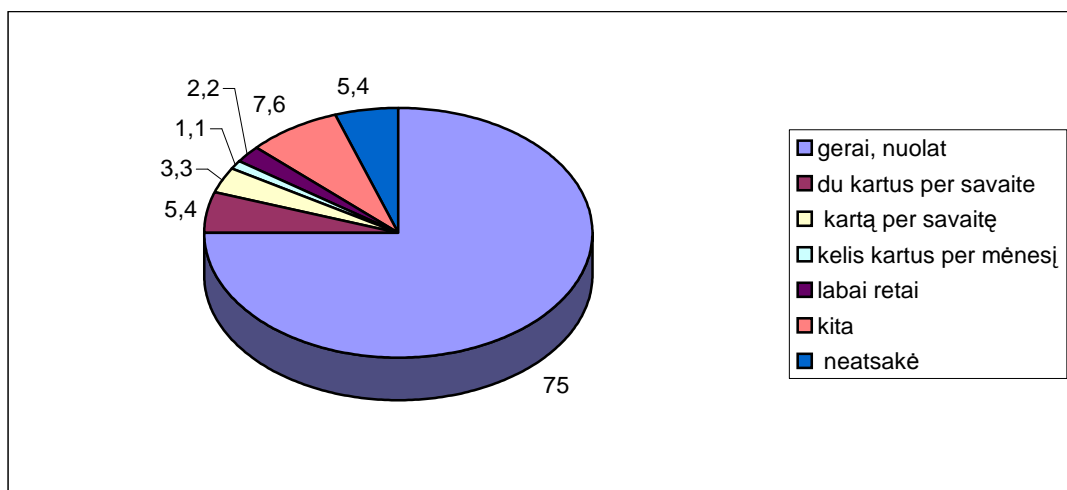
13. pav. Mokykla (%)

Klasė. Uždavus 15 klausimą, kelintoje klasėje mokosi respondentai, matyti, kad daugiausiai respondentų, jaunuolių iš disfunkcinių mokosi dešimtoje klasėje, tai sudaro 26,1%. Nemažą procentą sudaro ir respondentai, besimokantys šeštoje klasėje 19,6%.



14. pav. Klasė (%)

Mokyklos lankymas. Apdorojus 16 klausimo respondentų atsakymus matome, kad 75,0% respondentų mokyklą lanko nuolat, galime numanyti, kad toks aukštas mokyklos lankymo procentas yra dėl to, kad disfunkcinių šeimų vaikai į mokyklą ateina ne vedini mokymosi motyvacijos, o tam, kad patenkintų socialinius poreikius. Respondentai pasirinkę atsakymo variantą „kita“ 7,6% paaiškino, kad dėl kokių nors svarbių šeimyninių priežasčių, arba nelanko mokyklos tik tada kai serga.



15. pav. Mokyklos lankymas (%)

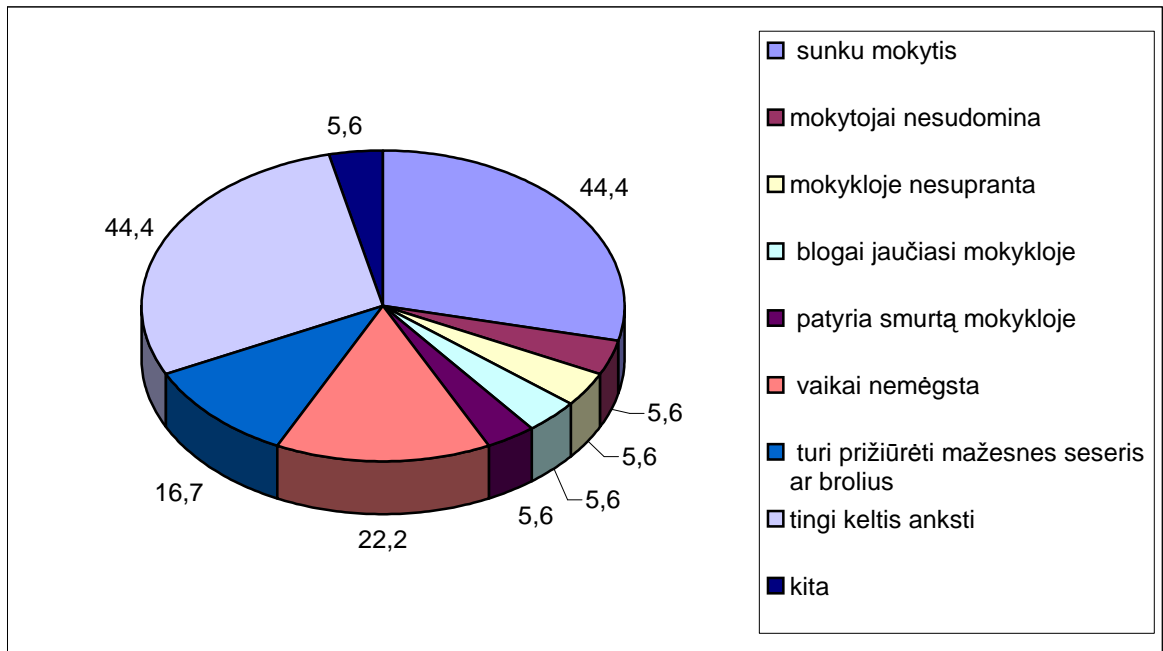
Apdorojus mokyklos lankymo tyrimo rezultatus, matome, kad jaunesnio amžiaus vaikai (10,12 metų) mokyklą lanko gerai, o mokyklos lankymo problema iškyla vyresniame amžiuje. Džiugu yra tai, kad respondentų tarpe nebuvo tokių, kurie beveik nelankytų mokyklos.

5. lentelė

Mokyklos lankymas

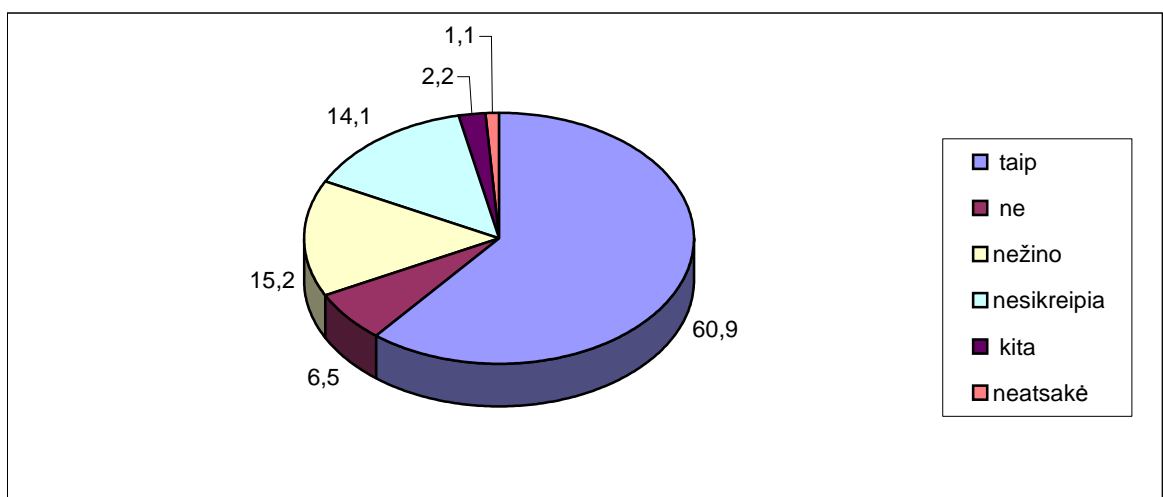
	gerai, nuolat	du kartus per savaitę	kartą per savaitę	kelis kartus per dvi savaites	kelis kartus per mėnesį	labai retai	beveik nelankau	kita
vyr.	84,1 %	4,5 %	2,3 %	-	0 %	2,3 %	-	6,8 %
mot.	74,4 %	7,0 %	4,7 %	-	2,3 %	2,3 %	-	9,3 %
10-12 amž.	92,3 %	7,7 %	0 %	-	0 %	0 %	-	0 %
13-15 amž.	78,0 %	7,3 %	7,3 %	-	2,4 %	0 %	-	4,9 %
16-19 amž.	75,8 %	3,0 %	0 %	-	0 %	6,1 %	-	15,2 %

Mokyklos nelankymo priežastys. Šio ir prieš tai esančio klausimo atsakymai prieštarauja vienas kitam, nes didesnis procentas vaikų teigė, kad mokyklą lanko beveik nuolat o nelankymo priežastys yra svarios: 44,4% respondentų teigia, kad sunku mokytis ir toks pats procentas teigė, kad tingi anksti keltis. Iš to galime daryti išvadas, kad į prieš tai esantį klausimą respondentai atsakė nenuoširdžiai.



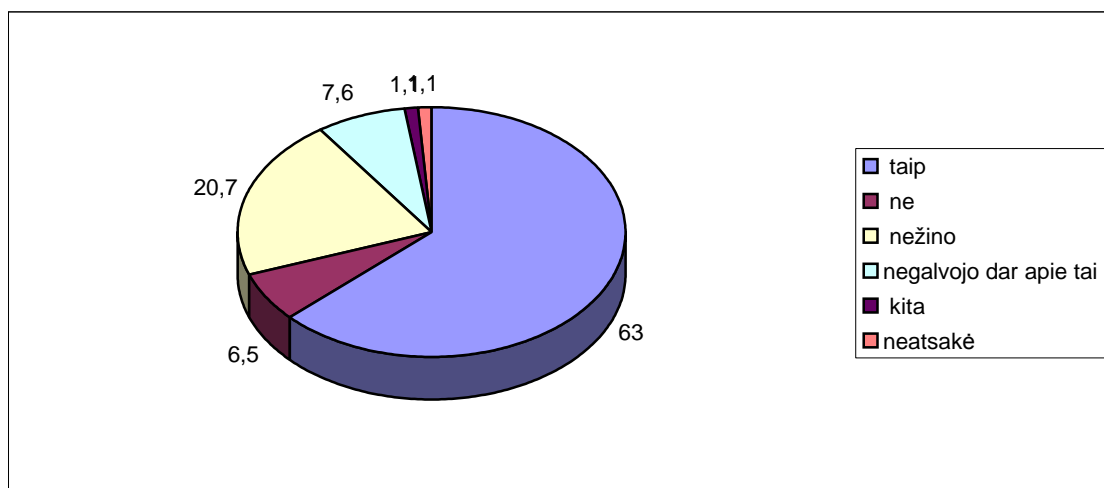
16. pav. Mokyklos nelankymo priežastys (%)

Pagalba iš mokytojo. Daugiau kaip pusė respondentų (60,9%) atsakė, kad pasitiki mokytojais, drįsta prašyti pagalbos ir ją gauna. Žemas procentas (14,1%) rodo, kad respondentai nesikreipia pagalbos į mokytojus. Respondentai, kurie pasirinko atsakymo variantą „kita“, nieko neįrašė. Todėl sunku sužinot ir spėti, ką jie turėjo omeny.



17. pav. Pagalba iš mokytojo

Ateities planai. Kaip bebūtų nuostabu, kad ir tingėdami mokytis vaikai, nori baigti mokyklą ir įgyti vidurinį išsilavinimą (63,0%). Kad tik 6,5% atsakiusių respondentų savo ateities su mokslais nesieja.



18.pav. Ateities planai

6. lentelė

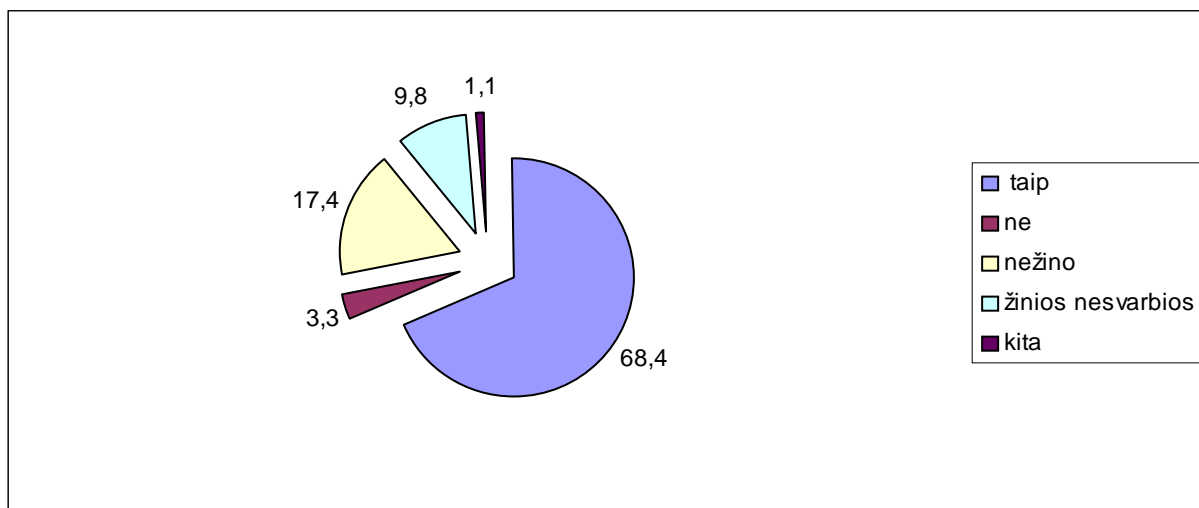
Ateities planai

	taip	ne	nežino	dar apie tai neįgalvojo	kita
vyrų	57,4 %	6,4 %	27,7 %	8,5 %	0 %
moterys	70,5 %	6,8 %	13,6 %	6,8 %	2,3 %
10-12 amžius	53,3 %	13,3 %	20,0 %	13,3 %	0 %
13-15 amžius	52,3 %	6,8 %	29,5 %	9,1 %	2,3 %
16-19 amžius	84,4 %	3,1 %	9,4 %	3,1 %	0 %
mokosi pagrindinėje	60,0 %	3,3 %	20,0 %	16,7 %	0 %
mokosi vidurinėje	69,7 %	3,0 %	18,2 %	6,1 %	3,0 %
mokosi gimnazijoje	59,3 %	14,8 %	25,9 %	0 %	0 %

pilna šeima	64,8 %	9,3 %	18,5 %	5,6 %	1,9 %
nepilna šeima	62,2 %	2,7 %	24,3 %	10,8 %	0 %

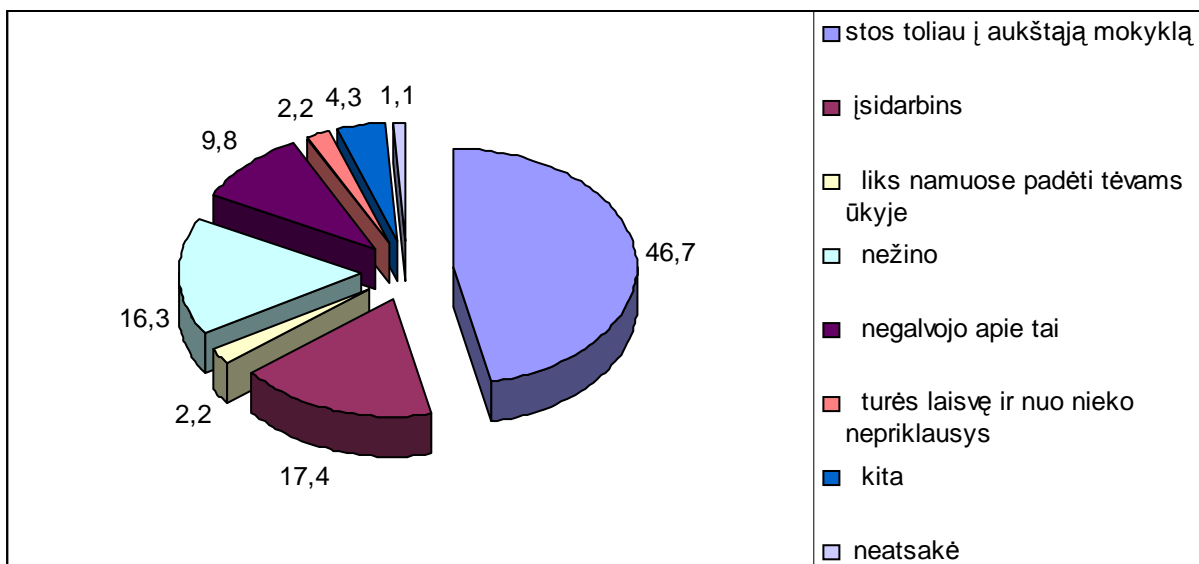
Kaip matome iš lentelės pateiktų duomenų, moterys, norinčios įsigyti išsilavinimą, sudaro didesnę procentą negu vyrai. 16 – 19 metų amžiaus respondentai tvirtai apsisprendė baigti vidurines mokyklas. Jaunuolių, augančių tiek pilnoje, tiek nepilnoje šeimoje, siekiai yra vienodi.

Žinios ir informacija įgyta mokykloje. 68,4% respondentų atsakė, kad žinios, įgautos mokykloje yra svarbios ir reikalingos jų gyvenimiškai ateičiai. Tai džiugina, kadangi galima daryti išvadą, kad vaikai visgi nori turėti geresnę ateitį.



19. pav. **Žinios ir informacija įgyta mokykloje (%)**

Ateities vizija. Apdorojus 21 klausymo atsakymus matome, kad visgi nemažas procentas (46,7%) respondentų rūpinasi savo ateitimi ir žada stoti į aukštąsias mokyklas, tam kad sukurtų geresnę savo ateitį. 17,4% atsakiusių respondentų žada įsidarbinti. Galime numanyti, kad būtent tie jaunuoliai jaučia pinigų stygių arba tiesiog nebenori mokytis. 16,3% apklaustųjų respondentų dar nežino, ką ruošiasi veikti baigę mokyklą. Nemažą procentą 9,8% sudaro respondentai, kurie negalvoja dar apie savo ateitį. Ir 16,3% respondentų dar nežino savo ateities planų.



20. pav. Ateities vizija (%)

Panašus procentas atsakiusių respondentų gyvenančių tiek pilnoje, tiek nepilnoje šeimoje ruošiasi stoti mokytis toliau. 3,7 % atsakiusių respondentų gyvenančių pilnoje šeimoje, nori savo ateitį susieti su namais. 5,4 % atsakiusiems respondentams iš nepilnų šeimų svarbų yra turėti laisvę ir nuo nieko nepriklausyti.

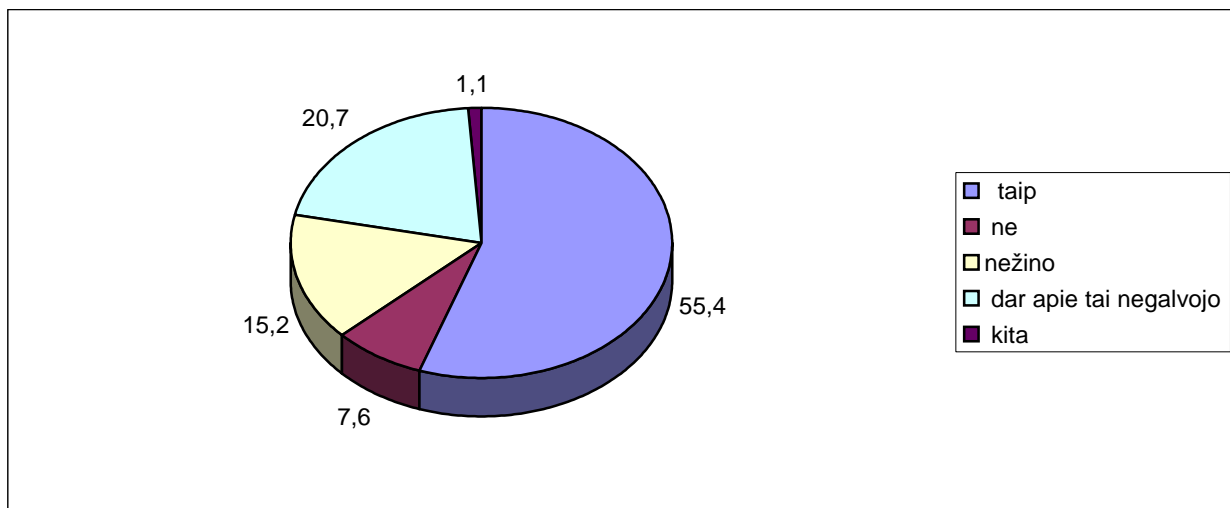
7. lentelė

Ateities vizija

	įstos toliau mokytis	įsidarbins	liks namuose padėti tėvams	nežino	negalvojo dar apie tai	turės laisvę ir nuo nieko nepriklausys	kita
pilna šeima	48,1 %	20,4 %	3,7 %	16,7 %	7,4 %	0 %	3,7 %
nepilna šeima	45,9 %	13,5 %	0 %	16,2 %	13,5 %	5,4 %	5,5 %

6.6. Šeima ir ateitis.

Šeimos planavimas. Apdorojus tyrimo rezultatus, matome, kad 55,4 % respondentų ateityje ruošiasi sukurti šeimas, kas yra labai džiugu. 20,7 % apie tai dar negalvojo. Respondentai, kurie pažymėjo atsakymą „kita“ 7,6% paaiškino, kad būtinai ateityje sukurs šeimas, nes šiuo metu yra per jauni tam.



21. pav. Šeimos planavimas (%)

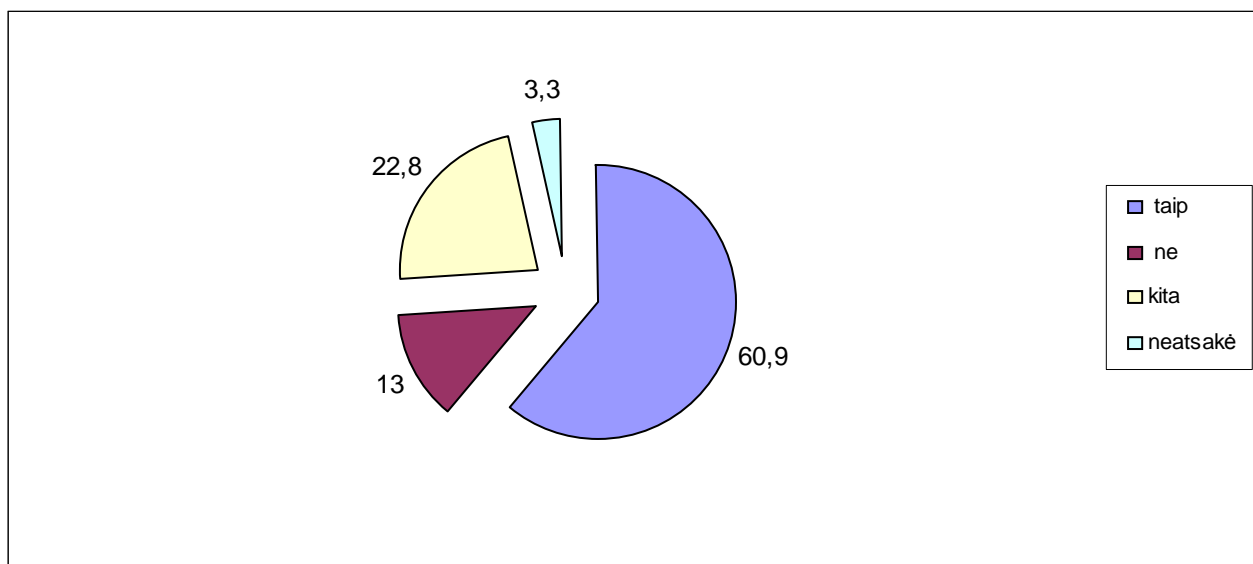
64,8% pilnoje šeimoje augančių jaunuolių turi susidare šeimoms viziją ir ateityje žada kurti pilnas šeimas. Tiek vyrai, tiek moterys siekia vieno tikslo – turėti savo šeimą.

8. lentelė

Šeimos planavimas

	taip	ne	nežino	negalvojo apie tai	kita
vyrai	58,3 %	12,5 %	16,7 %	12,5 %	0 %
moterys	52,3 %	2,3 %	13,6 %	29,5 %	2,3 %
pilna šeima	64,8 %	7,4 %	11,1 %	16,7 %	0 %
nepilna šeima	42,1 %	7,9 %	21,1 %	26,3 %	2,6 %

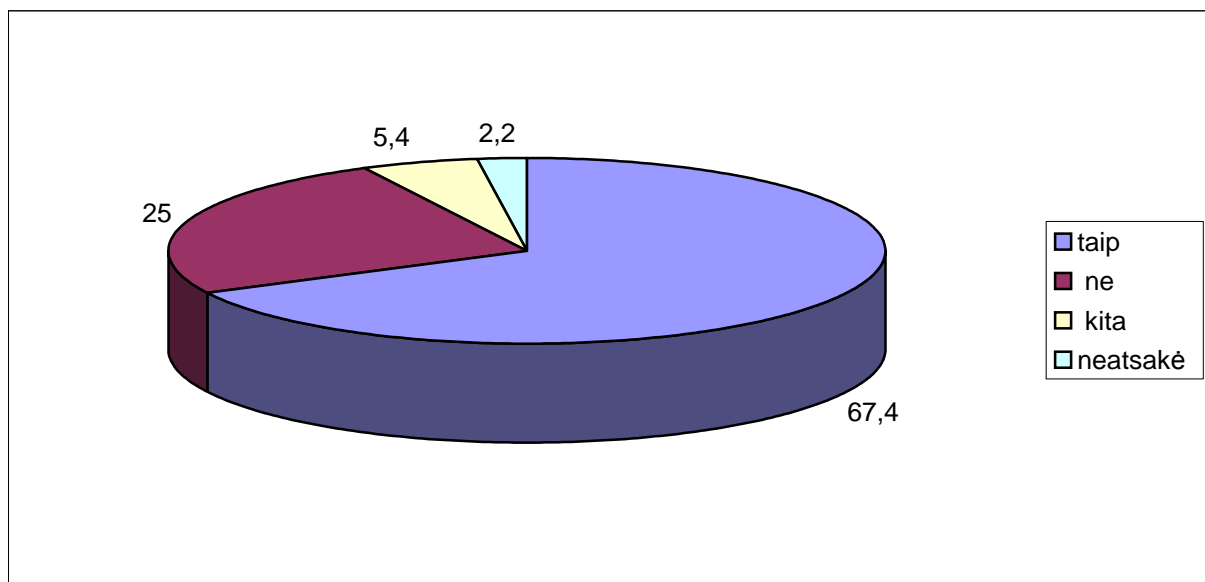
Šeima ir vaikai. Apdorojus 23 klausimo atsakymus matome, kad visi tie respondentai, kurie žada kurti šeimas, tikisi auginti vaikus (60,9%). Respondentai, kurie atsakė į klausimą „kita“ (22,8%), paaiškino, kad ateityje irgi žada turėti vaikų, bet šiuo metu turi kitų planų.



22. pav. Šeima ir vaikai (%)

6.7. Gyvenimo prasmė.

Gyvenimo prasmė, tikslas. Respondentai, gyvenantys disfunkcinėse šeimose, visgi susimąsto apie savo gyvenimo prasmę ir kelia sau gyvenimiškus tikslus. Reikėtų atkreipti didesnę dėmesį ir į tai, kad 25,0% respondentų nesusimąsto apie savo ateitį.



23 pav. Gyvenimo prasmė, tikslas (%)

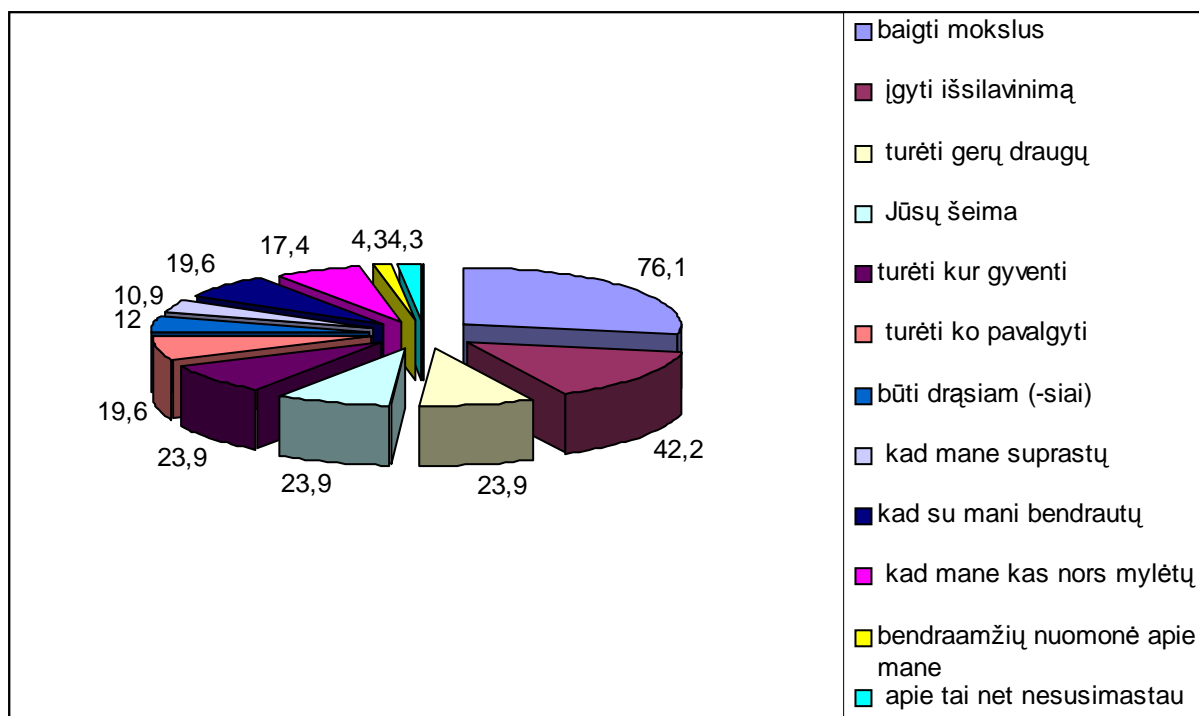
9. lentelė

Gyvenimo prasmė, tikslas

	taip	ne	kita
vyrų	64,6 %	16,7 %	18,8 %
moterys	61,0 %	9,8 %	29,3 %
10-12 metų amžius	53,3 %	46,7 %	0 %
13-15 metų amžius	64,3 %	33,3 %	2,4 %
16-19 metų amžius	81,8 %	6,1 %	12,1 %

Iš sudarytos lentelės rezultatų matome, kad didesnis procentas (64,6%) vyriškos giminės respondentų dažniau susimąsto apie gyvenimo prasmę, svarbiausius gyvenimo tikslus. Galime pastebėti ir tai, kad apie tai galvoja 16 – 19 metų amžiaus jaunuoliai, o 10 – 12 metų vaikai apie tai dar nesusimąsto.

Svarbiausias dabarties tikslas. Iš šių tyrimo anketų suvestinių matome, kad respondentai, gyvenantys disfunkcinėse šeimose, visgi dažniau mąsto apie mokslą (76,1%), o ne apie savo socialinių poreikių patenkinimą. Pakankamai svarbi nuomonė ir ta, kad vaikai turėtų šeimą, draugų, kad būtų patenkinti gyvenimiški poreikiai: būstas (23,9%), maistas (23,9%).



24.pav. Svarbiausias dabarties tikslas (%)

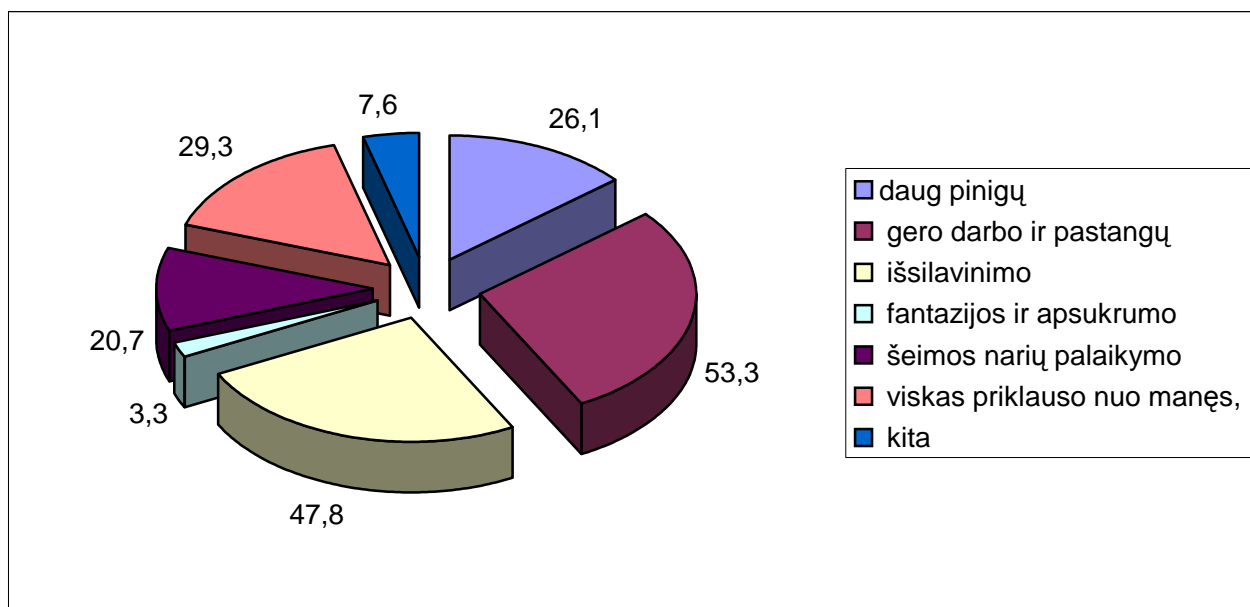
10. lentelė

Svarbiausias dabarties tikslas

	pilna šeima	nepilna šeima
baigti mokyklą	87,0 %	60,5 %
įgyti išsilavinimą	50,0 %	31,6 %
turėti gerų draugų	20,4 %	28,9 %
Jūsų šeima	20,4 %	28,9 %
turėti kur gyventi	25,9 %	21,1 %
turėti ko pavalgyti	20,4 %	18,4 %
būti drąšiam (-siai)	13,0 %	10,5 %
kad mane suprastu	7,4 %	15,8 %
kad su manim bendrautu	14,8 %	26,3 %
kad kas nors mane mylėtų	13,0 %	23,7 %
bendraamžių nuomonė	1,9 %	7,9 %
apie tai nesusimąstau	3,7 %	5,3 %

Ateities profesija. Iš 81,5% atsakiusiųjų respondentų atsakymų matome, kad ateities planus sieja su realiai įgyvendinamomis svajonėmis. Profesijų, kurias pasirinko respondentai, spektras yra labai platus: kirpėja, dainininkė, mechanikas, mokytoja, vairuotojas, mūrininkas, policininkas, pardavėja, krepšininkas, programuotojas, šaltkalvis, automechanikas, virėja, dailininkė, statybininkas, siuvėja, taksistas, santechnikas, apsaugininkas. Jaunuoliai apie ateities profesiją mąsto realiai. Visa tai galima įgyvendinti. 18,5% respondentų į šį klausimą neatsakė.

Pastangos, įgyvendinti svajones. Kaip bebūtų keista, bet respondentai iš disfunkcinių šeimų visgi siekia turėti gerą darbą (53,3%), įgyti išsilavinimą (47,8%) savo pastangomis. Jie puikiai supranta, kad viskas priklauso nuo jų pačių (29,3%). Jų nuomone, kad ateities planams įgyvendinti labai svarbus šeimos narių palaikymas (20,7%).



25. pav. Pastangos, įgyvendinti svajones (%)

Iš šios lentelės matome, kad jaunuoliai, augantys nepilnose šeimose, dažniausiai jaučia pinigų stygių ir todėl pirmiausia svajoja turėti daug pinigų (36,8%). O gero darbo, išsilavinimo ir pastangų siekia daugiau respondentų iš pilnų šeimų.

11. lentelė

Pastangos, įgyvendinti svajones

	daug pinigų	gero darbo ir pastangų	išsilavinimo	fantazijos ir apsukrumo	šeimų narių palaikymo	viskas priklauso nuo manęs	kita
pilna šeima	18,5 %	61,1 %	51,9 %	5,6 %	20,4 %	33,3 %	5,6 %
nepilna šeima	36,8 %	42,1 %	42,1 %	0 %	21,1 %	23,7 %	10,5%

Gyvenimo siekiai. 67,4% respondentų atsakė, kad norint pasiekti savo gyvenimo tikslų reikalinga įgyti gerą išsilavinimą, turėti gerai apmokamą darbą, ir į visą tai dėti daug pastangų. 32,6% respondentų į šį klausimą neatsakė.

12. lentelė

Gyvenimo siekiai

	vyr.	mot.	10-12 amž.	13-15 amž.	16-19 amž.	mokosi pagr.	mokosi vid.	mokosi gim.
daug pinigų	22,%	29,5%	26,7 %	40,9 %	6,1 %	40,0 %	18,2 %	17,9 %
gero darbo ir pastangų	50,0 %	56,8 %	40,0 %	50,0 %	63,6 %	43,3 %	66,7 %	50,0 %
išsilavinimo	43,8 %	52,3 %	40,0 %	43,2 %	57,6 %	46,7 %	60,6 %	35,7 %
fantazijos ir apsukrumo	2,1 %	4,5 %	0 %	4,5 %	3,0 %	6,7 %	3,0 %	0 %
šeimoms narių palaikymo	10,4 %	31,8 %	20,0 %	15,9 %	27,3 %	16,7 %	24,2 %	21,4 %
viskas priklauso nuo manęs	29,2 %	29,5 %	26,7 %	20,5 %	42,4 %	30,0 %	21,2 %	39,3 %
kita	6,3 %	9,1 %	13,3 %	6,8 %	6,1 %	13,3 %	6,1 %	3,6 %

Iš apdorotos lentelės duomenų matome, kad moterims svarbiausias yra šeimoms narių palaikymas (31,8%). Vyrai pirmumą suteikia geram darbui ir pastangoms (50,0%). Didėjant amžiaus tarpsniui visos pastangos, kad išsipildytų svajonės ryškiai didėja, nepriklausomai ar tai vyrai ar moterys. Nemažas procentas respondentų atsakė "kita", tad neaišku kokios priežastys.

IŠVADOS

Tikslus, kuriuos buvau užsikėlusi šio darbo pradžioje, įgyvendinau.

- Jaunuoliai iš disfunkcinių šeimų turi savo namus, auga pilnose šeimose, bendrauja, rūpinasi šeimos gerove.
- Disfunkcinėse šeimose nėra visiško šeimos narių susitarimo, bendrauja su išskirtiniais asmenimis ir dėl to kyla konfliktai šeimose.
- Nepriklausomai iš kokios šeimos yra vaikai, jie vis tiek turi savus pinigus, kuriuos išleidžia pagal savo poreikius.
- Vaikai apie savo ateitį galvoja, deda daug pastangų, planuoja siekti aukštesnio mokslo tam, kad susikurtų geresnį gyvenimą, įgytų norimą profesiją.
- Visi respondentai ateityje žada kurti šeimas, auginti vaikus, nes dažnai susimąsto apie savo gyvenimo prasmę ir ateities siekius.
- Į visą, ko jie siekia, deda daug pastangų, kad ateityje netektų gyventi asocialioje aplinkoje, kad netektų kartoti tėvų klaidų.
- Visi vaikai savo ateitį mato šviesią, tikslingą, prasmingą ir suvokia, kad visa tai priklauso tik nuo jų pačių.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė V. *Nedarnių šeimų vaikai ir jų auklėjimo ypatumai*. Vilnius, 1975
2. Bajoriūnas Z. *Šeimos edukologija*. Vilnius, 1997
3. *Bendravimo psichologija*. Vadovėlis. Kaunas, 2001
4. Butkienė G., Kepalaitė A. *Mokymasis ir asmenybės brendimas: pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams*. Vilnius, 1996
5. Campbell R. *Kaip mylėti savo paauglį*. Vilnius, 1998
6. Dereškevičius P., Rimkevičienė V., Targamadzė V. *Mokyklos nelankymo priežastys*. Vilnius, 2000
7. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. *Aš myliu kiekvieną vaiką: apie vaikų psichologinio atsparumo ugdymą*. Vilnius, 1996
8. Gučas A. *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas, 1990
9. Guenard T. *Viltis iš gatvės*. Vilnius, 2004
10. Ignatavičienė S., Žukauskienė R. *Rizikos grupės vaikai*. Vilnius, 1999
11. Jacobs D. M., Jacobs G. R. *Tvardykitės: kaip tėvai turi bendrauti su vaikais*. Kaunas, 2001
12. Kišonienė R. *Mokyklos nelankymas: socialinės ir pedagoginės priežastys*. Vilnius, 1998
13. Kurienė A., Pivorienė R. V. *Būkime atidūs – vaiką ištiko bėda*. Vilnius, 2000
14. Kvieskienė G. *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius, 2003
15. Leliūgienė I. *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas, 1997
16. Leliūgienė I. *Socialinė pedagogika*. Kaunas, 2002
17. Leliūgienė I. *Socialinė pedagogika*. Kaunas, 2003
18. Maxwell R. *Dzieci, alkohol, narkotyki*. Gdansk, 2005
19. Miškinis K. *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas, 2003
20. Rupšienė L. *Nenoras mokytiš – socialinis pedagoginis reiškinyš*. Klaipėda, 2000
21. Šalkauskis S. *Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos*. Vilnius, 1992
22. Titarenka T. *Šeima ir asmenybė*. Vilnius, 1980
23. Vaitkevičius J. *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius, 1995

Priedas

A N K E T A

Mielas moksleivi, prašome Jūsų atsakyti į šiuos anketos klausimus. Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kaip jūs jaučiatės mokykloje ir visuomenėje, kaip įsivaizduojate save dabartyje ir kokie jūsų ateities planai. Anketa yra anoniminė. Duomenys bus panaudoti rašant magistrinį darbą. Pasirinktus atsakymus apibraukite, jeigu netinka, įrašykite savo atsakymą. Dėkoju už bendradarbiavimą.

V. Simanovič, tel: 867136677

VU Filosofijos fakulteto socialinio
darbo katedra

Magistratūros II kurso studentė

1. Jūsų lytis;

- a) vyras
- b) moteris

2. Jūsų amžius (metais).....

3. Šeimos, kurioje jūs gyvenate, sudėtis:

- a) mama ir tėtis
- b) tik mama
- c) tik tėtis
- d) sesuo, brolis (jeigu turite daugiau brolių ar seserų parašykite skaičių.....)
- e) kartu gyvena seneliai
- f) kita.....

4. Koks Jūsų gyvenamasis būstas?

- a) turite nuosavą namą
- b) turite nuosavą butą
- c) nuomojate iš savivaldybės
- d) nuomojate privačiai
- g) gyvenate valstybės išlaikomoje įstaigoje
- h) neturite pastovios gyvenamosios vietos
- i) kita.....

5. Kokie Jūsų santykiai su tėvais? (galite pasirinkti kelis atsakymo variantus)

- a) labai gerai sutariam;
- b) jie manęs nesupranta;
- c) mes beveik nebendraujame;
- d) jie manimi nesidomi;
- e) tėvų nuomonės nepaisau;
- f) kita.....

6. Ar jūsų šeimoje pasitaiko barnių ir konfliktų?

- a) taip; dažnai
- b) kai kada
- c) retai
- d) nebūna
- e) kita.....

7. Kas sukelia barnius, konfliktus?

- a) šeimos narių nesusitarimai tarpusavyje
- b) smurtas šeimoje
- c) nesutarimai dėl vaikų auklėjimo
- d) piktnaudžiavimas alkoholiu
- e) kyla dėl jūsų kaltės (jei galite, paaiškinkite.....)
- f) kita.....

8. Su kuriuo iš šeimos narių bendraujate daugiausiai?

- a) mama
- b) tėvu
- c) broliais ar seserimis
- d) kitais šeimos nariais (įrašykite.....)
- e) nebendrauju nė su vienu šeimos nariu
- f) kita.....

9. Ar Jūsų tėvai dirba?

- a) taip
- b) ne
- c) nežinau
- d) kita.....

10. Koks Jūsų tėvų išsilavinimas?

- a) pagrindinis
- b) vidurinis
- c) profesinis
- d) aukštasis
- d) aukštesnysis
- e) neturi
- g) kita.....

11. Kiek (jei iš viso) gaunat dienpinigių?

.....

12. Jeigu negaunate, tai kodėl?

.....

.....

13. Kaip Jūs prisidedat prie šeimos biudžeto?

- a) dirbu vasarą;
- b) nedirbu ir nenoriu;
- c) padedu tėvams ūkyje, prie namų;
- d) taupau pinigus;
- e) apie tai net negalvoju;
- f) kita.....

14. Kokioje mokykloje mokotės?

- a) pagrindinėje
- b) vidurinėje
- c) gimnazijoje

15. Kelintoje klasėje mokotės?.....

16. Kaip dažnai, Jūsų manymu, lankote mokyklą?

- a) gerai, nuolat;
- b) du kartus per savaitę;
- c) kartą per savaitę;
- d) kelis kartus per dvi savaites;
- e) kelis kartus per mėnesį;
- f) labai retai;
- g) beveik nelankau;
- h) kita.....

(Jei atsakėte, jog mokyklą lankote gerai, pereikite prie 18-to klausimo)

17. Dėl kokios priežasties blogai arba retkarčiais lankote mokyklą? (galite pasirinkti kelis atsakymo variantus)

- a) sunku mokytis
- b) mokytojai manęs nesudomina
- c) niekas mokykloje manęs nesupranta
- d) blogai jaučiuosi mokykloj
- e) patiriu smurtą mokykloje
- f) vaikai manęs nemėgsta
- g) turiu prižiūrėti mažesnius seseris arba brolius
- h) tėvai neleidžia
- i) tingiu keltis anksti
- j) dirbu
- k) kita.....

18. Ar galite kreiptis pagalbos į mokytojus?

- a) taip
- b) ne
- c) nežinau
- d) nesikreipiau
- e) kita.....

19. Ar ruošiatės gauti vidurinį išsilavinimą?

- a) taip
- b) ne
- c) nežinau
- d) negalvoju dar apie tai
- e) kita.....

20. Ar, Jūsų nuomone, gaunate mokykloje ateičiai reikalingas žinias ir informaciją?

- a) taip
- b) ne
- c) nežinau
- d) man žinios nesvarbios
- e) kita (įrašykite).....

21. Ką ruošiatės veikti baigusi(-ęs) mokyklą?

- a) stosiu toliau į aukštąją ar aukštesniąją mokyklą
- b) įsidarbinsiu
- c) liksiu namuose padėti tėvams ūkyje
- d) nežinau
- e) negalvoju apie tai
- f) turėsiu laisvę ir nuo nieko nepriklausysiu
- g) kita.....

22. Ar planuojate ateityje sukurti šeimą?

- a) taip
- b) ne
- c) nežinau
- d) dar apie tai negalvoju
- e) kita.....

23. Ar planuojate turėti vaikų?

- a) taip
- b) ne
- c) kita.....

24. Ar esate kada nors anksčiau susimastę(-čius) apie savo gyvenimo prasmę, svarbiausią tikslą?

- a) taip
- b) ne
- c) kita.....

25. Kas Jums dabar svarbiausia (*galite pasirinkti kelis atsakymo variantus*)

- a) baigti mokyklą
- b) įgyti išsilavinimą
- c) turėti gerų draugų
- d) Jūsų šeima
- e) turėti kur gyventi
- f) turėti ko pavalgyt
- g) būti drašiam (-siai)
- h) kad mane suprastų
- i) kad su manim bendrautų
- j) kad mane kas nors mylėtų
- k) bendraamžių nuomonė apie mane
- l) apie tai nesusimąstau

26. Kokią profesiją norėtumėt įgyti?

.....
.....

27. Ko, Jūsų manymu, reikia, kad išsipildytų visos Jūsų svajonės? (*galite pasirinkti kelis atsakymo variantus*)

- a) daug pinigų
- b) gero darbo ir pastangų
- c) išsilavinimo
- d) fantazijos ir apsukrumo
- d) šeimos narių palaikymo
- e) viskas priklauso nuo manęs
- g) kita.....

28. Ko labiausia norétumète gyvenime pasiekti? (*įrašykite*)

.....

.....

.....

.....

DÉKOJU UŽ ATSAKYMUS.